

Med sportbil genom Europa

En förälskad kvinnas resebrev från 1950-talet

Birgitta Meurling

Så avverkade vi ett stycke autostrada – ett gott Hitlerarv – och nattade så i en liten by, där jag ville bo för att krogen låg alldeles intill kyrkan. /.../ Men det lille bilfanstyget tog mig därifrån, o. med en medelhastighet av 120 km o. en några gånger uppnådd toppfart på 165 susade vi mot München /.../ (brev daterat 19.9 -53).¹

Detta lätt ironiska citat är hämtat från ett brev, skrivet av Mimmi, en välutbildad kvinna ingift i en svensk adelsfamilj. Hon korresponderade i början av 1950-talet med min far, Hans, som vid den tiden var ett slags huskaplan i familjen och till att börja med även hennes själasörjare.² I samma brev – skrivet ”på vår balkong en bit från operettscenen Vita Hästen vid S:t Wolfgangsee” och poststämplat i Hallstatt – skriver hon: ”Hans, jag är rädd att det här rävspelet spricker – jag tror nämligen inte att Höga Visan har några bakgårdar att gömma sig på.” Och senare fortsätter hon: ”Och nu är det kväll igen o. efter ett praktfullt åskväder bland bergen har samma måne hängts upp igen och samma värkande längtan sträcker sig mot dig.”

I min ägo har jag sexton brev av Mimmis hand och de erbjuder en fascinerande läsning, inte minst som en till synes omöjlig kärlekshistoria rullas upp. Tyvärr finns inga brev från min far till Mimmi tillgängliga, varför det endast är den ena parten som här ges röst. I föreliggande text står fem av Mimmis brev i fokus, brev som hon skrev till Hans under några höstmånader 1953. Vid den tiden gjorde hon och hennes make Anders en bilresa i en tvåsitsig sportbil ned genom Europa. Det

tycks i huvudsak ha varit en semesterresa, men efterkrigstidens landskap utgjorde en ständig påminnelse om att freden var knappt tio år ung; i Hamburg och Harz träffade makarna baltiska flyktingar, i Neapel mötte de fattigdom och sönderbombade hus. Ändå var detta ett Europa som började återfå framtidshoppet.

Artikeln syftar på att lyfta fram några centrala teman i Mimmis resebrev för diskussion. Väl vetande att det som formuleras i breven inte är en avspeglning av den historiska verkligheten, är ett rimligt antagande att breven ändå säger en del om skribentens levda erfarenhet – i det här fallet till exempel något om efterkrigstidens Europa och om hur personer i ett privilegierat samhällsskikt levde och uppfattade sin tid. I materialet intresserar jag mig för vad som kan utläsas om klass och livsstil, ”det moderna 1950-talet”, om könsrelationer, om en kvinnas möjlighet att skapa sig ett eget rum samt för ”tystnader”, det vill säga det som inte sägs eller skrivs.

Artikeln har disponerats i fem avsnitt. Det inledande avsnittet tar bland annat upp brev som källmaterial, etiska frågor samt ger en presentation av huvudpersonerna. Därefter följer en del som handlar om Mimmis och Anders resa från Sverige ned till Neapelbukten. Detta avsnitt följs av ett som handlar om livsstil och vardagliga bestyr under resan. I nästkommande avsnitt diskuteras Mimmis positionering i relation till Anders och Hans samt de tystnader som jag tycker mig ana i

korrespondensen. I sista avsnittet dras trådar-
na ihop i en avslutande diskussion.

Ett medvetet grepp är att låta Mimmi komma till tals genom många och ibland långa citat, detta för att läsaren skall få bekanta sig med hennes stil och sätt att uttrycka sig.³ Det blir också ett sätt för läsaren att lättare följa mina resonemang och kanske även göra egna tolkningar.⁴

I

Brev och kontexter

”Du har så lite att göra att du gott kan ljuga ihop både ett officiellt o. ett privat brev till München Hauptpoststelle postlagernd inom denna vecka”, uppmanas Hans i ett brev daterat i Köpenhamn den ”7 ½ /9 -53”. Själva var Mimmi en flitig skribent, men hennes adressat tycks inte ha varit en lika ivrig brevskrivare, trots enträgna uppmaningar att skriva till postkontor *poste restante* utefter parets resroute.⁵ Om Hans skrivit oftare, kanske Mimmi skrivit ännu fler brev som då funnits i min ägo. Det kan jag naturligtvis bara spekulera i, men de sexton brev som finns och de fem brev som bildar det huvudsakliga underlaget för denna artikel är tillräckligt innehållsrika för att ge anledning till reflexioner. Att jag valt ut just dessa fem är för att resan bildar en avgränsad tematisk helhet i brevsamlingen.

Vad är det då för slags brev? De fem breven är skrivna med elegant men aningen svårtydd piktur och omfattar i de flesta fall två till tre dubbelskrivna sidor per brev.⁶ De utgör ett slags kombination av kärleksbrev och rese-reportage, är korta rapporter från Europaresan samtidigt som de är känslomässigt förtätade texter riktade till den man som brevskrivaren tycks vara förälskad i. Därmed uppfyller de kriterierna för det personliga brevet (se vidare nedan) och speglar inte bara yttre skeenden utan tar också upp känslor och relationer. Breven kan även ses som en sammanhållen berättelse om makarnas resa, men sönder-

faller också i kortare episoder (mikronarrativer), det vill säga anekdotartade mindre berättelser med tydlig början och tydligt slut (Arvidsson 1998:30ff; jfr Marander-Eklund 2006:74). Breven ligger i sina originalkuvert och i de flesta fall överensstämmer poststämplarna med brevens dateringar och platsangivelser.⁷

Hur har då jag som forskare tagit mig an dessa brev? Min metod har varit närläsning, vilket innebär att jag har läst breven ett flertal gånger, reflekterat över deras innehåll och försökt kontextualisera dem. Kontextbegreppet har diskuterats av ett flertal forskare och jag har inspirerats av folkloristen Annikki Kaivola-Bregenhøjs resonemang om berättarkontexter, men jag menar att flera av dem också är applicerbara på andra material än muntliga. De mest intressanta i detta sammanhang är den situationella, kulturella respektive genremässiga kontexten. Den situationella kontexten handlar om tillfällena då breven skrevs. Den kulturella kontexten handlar dels om huvudpersonernas bakgrund och livssituation, dels om deras samtid och det samhälle de levde i. Den genremässiga kontext det är fråga om här är brev, vilket jag återkommer till.

Breven utgör, som ovan nämnts, ett slags berättelser – någon berättar något för någon och handlingen drivs framåt av händelser som beskrivs – och för att förstå innehållet måste de tolkas i förhållande till sitt tillkomstsammanhang. Etnologen Sonja Hagelstam framhåller vikten av att forskaren är förtrogen med såväl det privata som det allmänna historiska ramverket, det vill säga den kulturella kontexten, kring brevskrivare och brevväxlingar. ”Kontextinformationen inbegriper bland annat biografiska uppgifter, information om skribenternas levnadsvillkor och livsform samt uppgifter om deras sociala nätverk” (Hagelstam 2014:22). Eftersom jag har gått igenom alla sexton breven, har jag kännedom om fler detaljer och mer bakgrundsinformation än vad de fem resebreven förser mig

med. Det gör att jag kan kontextualisera Mimmis livssituation utifrån ett något större material. Jag har också en viss personlig kännedom om hennes liv. Min fars levnadsförhållanden är jag naturligtvis också i stor utsträckning förtrogen med. Denna förtrogenhet kan dock i vissa fall vara skenbar. Ibland kan föreställningen att jag är införstådd måhända leda mig på villospår. Min ambition är emellertid att redovisa när jag är osäker och när alternativa tolkningar är möjliga.

Personliga brev

Brev som genre har ett antal underavdelningar och Mimmis brev faller inom ramen för en europeisk brevtradition med djupa historiska rötter; de kallas omväxlande familjära brev, privatbrev eller personliga brev.⁸ Denna typ av brev ska idealt sett visa skribentens personlighet och överbrygga *the epistolary gap*, det vill säga avståndet mellan brevskrivaren och mottagaren. Breven är tänkta att ersätta en vardaglig samvaro ansikte mot ansikte; de kan handla om smått och stort, vardagliga bekymmer och glädjeämnen likaväl som om politik, litteratur och konst. Genom att använda en enkel och lättfattlig stil syftar breven till att stärka och upprätthålla sociala band, som annars löper risken att försvagas under skribentens frånvaro (Hættner Aurelius 2004:213). Det språkliga uttrycks sättet ligger ofta nära det lediga vardagssamtalet, vilket även gäller de brev jag studerat. Mimmi är en flyhänt skribent, som uttrycker sig drastiskt och träffsäkert såsom man skulle kunna tänka sig att hon också uttryckte sig i samtal med familj och vänner.

Den här typen av brev har också en dialogisk aspekt även om vi, som i detta fall, inte har tillgång till mottagarens svar. Mottagaren fungerar nämligen i skrivande stund som medskapare av texten. Innehållet i en korrespondens skapas därför ömsesidigt (Hagelstam 2014:6, 25f).⁹ Båda parter använder sig av uttryck, beskrivningar och hänvisningar till händelser inom ramen för det sociala och

kulturella system som de är en del av (Åström 1989:90). Ibland hänvisar Mimmi till något Hans har sagt eller skrivit, till händelser och evenemang de båda deltagit i eller känner till. Därför är det, som etnologen Anna-Maria Åström påpekat, viktigt att en analys av brevmaterial grundar sig på ”denna intersubjektivitet brevskrivarna emellan, och den som ges eller tas mellan brevskrivarna och tolkaren” (Åström 1989:90). För mig är det naturligtvis speciellt att reflektera utifrån ett material där min egen far är en av huvudpersonerna, om än i sin frånvaro. Den man som Mimmi kände var en annan än den som blev min far – och ändå inte.

En central fråga för forskaren gäller brevens källvärde och autenticitet. Förenklat uttryckt kan man säga att det finns två huvudståndpunkter som utgör varandras ytterligheter: den ena gör anspråk på realism, det vill säga att breven refererar till en mer eller mindre autentisk eller ”bakomliggande” social verklighet, medan den andra tar fasta på breven som text och konstruktion. Så kritiserar exempelvis litteraturvetaren Tilda Maria Forselius synen att brevinnehållet förmodas ha en omedelbar referens till en historisk verklighet och till skribentens inre (Forselius 2005), vilket Hagelstam instämmer i samtidigt som hon betonar att brev är autentiska i den meningen att de innehåller ett samtal som faktiskt har förts; de är kvarlevor från en viss tillkomsttid (Hagelstam 2014:27).¹⁰

När det gäller de brev jag studerat, vill jag påstå att båda förhållningssätten har fog för sig: personliga brev refererar till såväl en ”yttre” som en ”inre” verklighet. Det innebär att breven är kopplade till den empiriska världen, till praktiker, handlingar, tankemönster och erfarenheter i människors vardagsliv, även om de inte utgör en regelrätt avspeglning av dessa (Hagelstam 2014:27). Men de är naturligtvis samtidigt texter och konstruktioner. Brevskrivaren återskapar skeenden hon eller han vill förmedla. Det är också min utgångspunkt i föreliggande artikel. Mimmis brev sä-

Mimmi levde på många sätt ett privilegierat liv och kallar sig med viss självironi för "överklassböna". Vackra kläder och snabba bilar ingick i en sådan livsstil, som här illustreras av en mannekäng fotograferad för tidskriften *Idun* (1950-tal). Foto: Bellander, Sten Didrik/Nordiska museet.

ger både något om faktiska förhållanden tolkade genom hennes temperament och om en konstruerad intimsfär, ett "inre universum", som dels styrs av hennes egna drömmar och förhoppningar, dels av den relation och jargong som hon och Hans har skapat.

Breven avslöjar alltså inte på ett objektivt sätt "hur det var", utan snarare hur skribenten vill framställa ett visst händelseförlopp eller ett inre skeende. Det är också ett sätt för brevskrivaren att positionera sig, att tala om vem hon är och vem hon vill vara, en form av identitetsbygge (Hagelstam 2014:26; jfr Marander-Eklund 2006:71). Men det är inte bara Mimmi som positionerar sig i sina brev, jag gör det också genom att i föreliggande text förhålla mig till en del av familjehistorien som hittills varit mig obekant.

Förälskelse per korrespondens

Kärlek, födelse, sorg och död brukar räknas till livets stora skeenden. De drabbar oss på så vis att vi inte har någon kontroll över det

som sker, vår vilja är satt ur spel. Dessa händelser kan betraktas som existentiella skeenden. Inte minst förälskelse och romantisk kärlek är synnerligen drabbande och riktar sig mot en enda person: föremålet för den ömma lågan. Denna typ av kärlek är i den meningen exklusiv. Men den rymmer också ett annat mått av exklusivitet genom att den, i synnerhet i början av en kärleksrelation, sammanlänkar två älskande i en världsfrånvänd tvåsamhet (Douglas 2011:26f).¹¹ Just detta exemplifieras i Mimmis brev. Hon riktar sig mycket tydligt till Hans och innesluter honom i ett slags "kärleksbubbla", där inga andra får plats: "Vad har vi råkat in i för trollskog egentligen! Må vara att det är ett snölandskap för dig men jag tassar omkring på grön mjuk mossa bland höga stammar o. hittar inte ut. Vill inte hitta ut!!" (19.9. -53). Mimmis make Anders figurerar visserligen också, men han beskrivs snarast som tredje part, en reskamrat som kommer med ironiska kommentarer och då och då ber om sin

hälsning till ”pastorn” som han, enligt Mimmi, ofta uttrycker det.

Historikern Christina Douglas, som studerat korrespondens mellan två förlovade par under senare delen av 1800-talet, skriver: ”En central aspekt i nära relationer är samtalet, man berättar om sitt liv för den andre och lyssnar till den andres berättelse om dennes liv” (Douglas 2011:19). Detta samtal är något som även Mimmi eftersträvar. En inre dialog med Hans menar hon sig redan ha upprättat, men hon vill som nämnts också få brev av hans hand sända till olika postkontor *poste restante* utmed resvägen. Här blir resultatet uppenbarligen magert. Väl hemkommen konstaterar Mimmi att hon fått ett brev från Hans under sina månader på resande fot, medan hon själv skrivit ett otal till honom, varav alla dock inte blivit avsända (13.12 -53). Däremot tycks flera brev från Hans ha väntat på henne vid hemkomsten (5.12 -53).¹²

Det finns ytterligare en aspekt av samtalet per korrespondens. Douglas hänvisar här till den feministiska filosofen Adriana Cavarero, som menar att det faktum att vi i samvaro med andra så gärna berättar vår livshistoria kommer sig av att vi därigenom hoppas på att få den återberättad för oss. Vi är med Cavareros ord *narratable* – eller återberättningsbara¹³ – och beroende av andra människor för att få tillgång till berättelsen om vårt eget liv. Vi tycks rent av ha ett behov av att få vår livshistoria återgiven av andra. Denna tendens är särskilt tydligt hos kärlekspar, där begäret att få den egna levnadsberättelsen återberättad och begäret efter den andre är oupplösligt förbundna med varandra (Douglas 2011:19). Det är inte omöjligt att också Mimmi sökte denna bekräftelse av den man hon var förälskad i, såväl i samvaro som per korrespondens.

Men vet vi att Mimmi verkligen var kär i Hans? Ja, hennes efterlämnade brev är tydliga på den punkten, men graden av förälskelse är svår att bedöma. På luciadagen 1953 skriver hon till Hans: ”Jo här har du en förälskad kvinnas bekännelse o. med den hennes stolt-

het, men hellre det än att jag gör dig som präst osäker. Och jag önskar en motprestation: att du av människovänlighet fullt ärligt säger mig, när du definitivt har avkopplat mig, så att jag slipper göra mig löjlig” (13.12 -53). Om Mimmis förälskelse var besvarad är svårt att avgöra, men det förefaller osannolikt att Hans skulle ha förblivit oberörd.¹⁴ Mimmis brev antyder också att hon får respons, om än inte alltid på det sätt hon skulle önska.

Närhet och distans

Det finns emellertid fallgropar när man arbetar med självbiografiskt material. Författaren Astrid Lindgren har fångat något av problematiken i en essä, där hon skriver: ”/.../ det ges människoliv som man kan lära känna djupt och innerligt, därför att de har skildrats så öppet i brev eller dagböcker eller memoarer. Man kan på det viset börja tycka mycket om somliga människor som levde för länge sen, och känna tacksamhet för att de låter oss veta hur de klarade den svåra konsten att leva och dessutom hur deras vardag såg ut” (Lindgren 1991:134). De flesta som arbetar med självbiografiskt material kan nog känna igen sig i denna beskrivning. Själv tycker jag mig genom breven ha lärt känna Mimmi eller åtminstone vissa delar av hennes personlighet. Hon fascinerar och roar mig. Men det finns en fara i att komma sina sagesmän och -kvinnor alltför nära. I forskningsprocessen måste forskaren pendla mellan närhet och distans, närhet för att försöka förstå, distans för att kunna tolka och analysera. Det kan dock bli ett dilemma att förena respekt och förståelse för de människor vi studerar med det vetenskapliga uppdraget att kritiskt granska deras framställningar och handlingar (Ehn 1996:167f, 174).

Diskussionen om känsla och inlevelse kontra avstånd och analytisk distans i tolkningsprocessen har förts inom flera discipliner och i ett flertal sammanhang. Filosofen Bengt Kristensson Ugglå skriver:

Den hermeneutiska och etiska utmaningen handlar om att klara balansgången mellan att lyssna på sina informanter, i syfte att ta dem på allvar, och att samtidigt inta en kritisk distans som också gör det möjligt att tolka intervjupersonerna annorlunda än de upplever sig själva och sin situation.¹⁵ Den kreativa karaktären hos en tolkningsprocess reglerad av dialektiken mellan förklara och förstå låter sig varken förenas med föreställningen att det skulle finnas något facit, någon slutgiltig sanning, eller med en godtycklighet där man följer sin intuitiva känsla (Kristensson Ugglå 2007:27).

Vi kan således aldrig få ett facit, aldrig nå en total insikt i andra människors liv eller för att uttrycka det med Christina Douglas ord: ”Vi kan visserligen aldrig nå fullkomlig förståelse men vi kan försöka och genom att vi gör det når vi inte bara en större förståelse för människor i gångna tider utan även om oss själva” (Douglas 2011:16). Som forskare kan vi inte avstå från att göra tolkningar, det är vårt uppdrag, men vi måste vara beredda på att ta ansvar för de tolkningar vi gör (Kristensson Ugglå 2007:27).

Etiska frågor

Att arbeta med ett källmaterial som detta, brev som riktas till den älskade, innebär att en rad etiska överväganden måste göras. Vems berättelse är det här, egentligen? Breven har inte skrivits för att någon utomstående skall läsa dem eller för att bli forskningsmaterial. Som forskare har jag därför ett stort ansvar genom att läsa, välja ut, tematisera, analysera och teckna ett skeende utifrån mina frågeställningar (Hagelstam 2014:23). Är det överhuvudtaget försvarbart att använda ett material som detta på det här viset? Jag har länge brottats med frågan och slutligen kommit fram till ett jakande svar, bland annat tack vare tidsavståndet. Det är drygt sextio år sedan breven skrevs och såväl adressaten som avsändaren är bortgångna sedan länge.¹⁶

Jag har valt att anonymisera skribenten, hennes anhöriga och miljö. Min far får där emot framträda under sitt rätta namn. Det

vanliga är att etnologer anonymiserar sina informanter, så varför låter jag min far framträda? Skälet har med de omgivande sammanhangen att göra. Om jag anonymiserade honom, hade jag inte kunna redovisa en del av den kringkunskap jag har. Det skulle gå att skriva en artikel ändå, men den skulle bli betydligt ”tunnare”. Naturligtvis är det en svår avvägning att göra. Hagelstam, som inte heller anonymiserat sina informanter, hänvisar till historikern Peter Olausson som diskuterar forskarens rätt att arbeta med andra människors brevmaterial och därvid namnge dem. Han ”anser att forskaren har en skyldighet att särskilt lyfta fram de människor han möter i brev eller andra dokument. Forskaren ska ge dem berättelser om vad de varit med om för att på så sätt fortsätta samtalet om vad det innebär att vara människa under den tid de levde” (Hagelstam 2014:24). Detta är inte ett självklart ställningstagande. Även om det ligger mycket i det, väljer jag att anonymisera Mimmi och hennes närstående.¹⁷

Här återkommer vi till frågan vems berättelse det handlar om. Folkloristen Amy Shuman (2005) framhåller att berättelser som sprids och byter sammanhang ofta omtolkas under resans gång. Nya poänger mejslas fram och så är det förmodligen också i detta fall. Mimmis brev har visserligen inte blivit spridda, endast ett fåtal människor har läst dem. Måhända har jag fel- och övertolkat somligt, medan annat gått mig förbi. Ibland har jag också ”fyllt i luckor” (jfr Daun 1996, Hirdman 2010, Arvastson 2012:16f) och gjort antaganden som förefaller plausibla, i andra fall har tolkningsmöjligheterna lämnats öppna.

Vilka var de?

Vilka var de då, Mimmi, Anders och Hans? Mimmi var född 1918 och uppväxt i en borgerlig miljö. Hon hade avlagt studentexamen, studerat vidare vid universitetet och så småningom också avlagt en fil.kand.-examen. Breven vittnar om språkkunskaper och kännedom om litteratur och konst. Under den

period som breven omfattar arbetade hon deltid på ett bokförlag i Stockholm och var bland annat engagerad i utgivning av olika lexikala verk. Mimmi var med andra ord en välutbildad kvinna, vilket framgår av frekventa citat hämtade från diktare och författare som Goethe, Harry Martinson och Karin Boye. Latinska sentenser och citat förekommer också.

Mimmi och Anders gifte sig 1943. Ett brudfoto föreställande Mimmi publicerades i en känd veckotidning, varför man kan anta att makarna ansågs tillhöra societeten. Äktenskapet förblev barnlöst. Anders tycks ha varit välbeställd, kanske genom arv och familjeförmögenhet. Möjligen arbetade han också som något slags egen företagare eller affärsman med stor frihet i tjänsten. Att kunna ge sig ut på flera månaders bilfärd över kontinenten tyder på att han var förhållandevis oberoende i en tid då den lagstadgade semesteren nyligen utökats från två till tre veckor.¹⁸ Det tycks även ha funnits ekonomiskt kapital i släkten, bland annat i form av gods och gårdar. Det unga paret levde ett rörligt liv. De hade en lägenhet i Stockholm men besökte ofta släktgårdarna i Östergötland, där de tycks ha haft en bostad i en flygel eller ett mindre hus. Huvudstaden med dess storstadspuls byttes alltså regelbundet ut mot lantlivets maktigare takt.

Och vem var Hans? Även han föddes 1918 och växte upp i en småborgerlig miljö i en småländsk småstad. Såsom tillhörande en gammal prästsläkt och som enda barnet kände han kanske viss press på sig – och måhända viss lust – att studera vidare. Med en studentexamen från Linköping i bagaget tog han sig, efter perioder av krigstida inkallelser, till Uppsala där han i slutet av 1940-talet avlade en teol.kand.-examen. Han lär ha hållit en av sina första predikningar i Heliga Trefaldighets kyrka därstädes och prästvigdes för Linköpings stift. Det var nu livet på konsistorie skjutskärra, som uttrycket löd, påbörjades. De unga pastorsadjunkterna fick snabbt vänja sig vid att med kort varsel rycka in och arbeta

i olika församlingar, som behövde ytterligare en själasörjare. Det var så han träffade Mimmi i en landsförsamling i Östergötland.

Förutom de tre huvudpersonerna, Mimmi, Anders och Hans, finns här ytterligare en ”aktör” som är betydelsefull och som säger något viktigt om efterkrigstiden och 1950-talet: *bilen*. Att köra sportbil från Sverige ned till Italien kan te sig som en tidstypisk modernitetsdröm med maskulina förtecken – snabba bilar, hög hastighet, ny teknik och framåtskridande brukar förknippas med maskulinitet (Ek-Nilsson 1999, Janols 2006, Meurling 2009, Arvastson 2012). Bilen har ofta betraktats som en frihetssymbol, ett fordon som kapar förtöjningarna till det förflutna och i bokstavlig bemärkelse för en mot nya djärva mål. Hastighet och rörelse är också några av modernitetens nyckelord. Faktum är dock att de körde bil alla tre, Anders, Mimmi och Hans. Men det framgår mestadels inte vem som framförde sportbilen på kontinenten. Var det Anders som körde eller turades han och Mimmi om? När bilkörning någon gång omnämns är det Anders som kör. Men genom övriga brev i samlingen vet jag att även Mimmi körde bil, åtminstone när hon var i Östergötland. Att Hans hade körkort och bil vet jag naturligtvis, liksom att det på 50-talet inte var självklart att prästen var bilförare och egenhändigt bilburen.

II

Mot kontinenten

I början av 1950-talet fanns det hos många svenskar efter sex års krigstida instängdhet en stark längtan att bege sig ut i världen. Privatbilismen ökade snabbt och folk började röra på sig både inom och utom landet. Kanske var detta också drivkraften för Mimmi och Anders: en längtan bort, en längtan efter att se och uppleva nya miljöer. Vilka de bakomliggande motiven till resan i själva verket var förtäljer inte breven, men man kan ana det le-

diga förhållningssätt som ekonomiskt oberoende ger.

Bilfärden inleddes någonstans i Mellansverige i början av september och avslutades vid Neapelbukten innan kosan åter styrdes hemåt och Mimmi och Anders återkom till Sverige i november månad. De åkte genom Danmark, Västtyskland och Österrike för att nå resans mål, Italien. Det Europa som mötte dem var delvis krigshärjat, men också under återuppbyggnad. Västtyskland var en relativt nybildad stat och en av föregångarna till dagens EU, Europeiska kol- och stålunionen, bildades 1951.¹⁹ Den historiska berättelsen handlade om fred och framsteg i en ny tid, den personliga bjöd (som det tycks) på ett triangeldrama.

I sina brev beskriver Mimmi dels besök på olika platser i Europa, dels sina tankar och känslor. I själva verket är plats- och känsloupplevelserna sammanvävda i alla hennes epistlar. Breven skrivs vanligen på pensionatet eller hotellrummet på kvällen eller natten. Anders vilar ofta på sängen efter dagens strapatser, kommer emellanåt med inpass, ber om sin hälsning, läppjar på någon dryck eller ber henne släcka ljuset. Sådan är den situationella kontexten vid brevskrivandet – åtminstone är det så den beskrivs.

Den första reserapporten skrivs i Köpenhamn, som var den första anhalten utanför Sverige. Den danska huvudstaden beskrivs som porten till Europa, där man äter röd pølse och dricker Aalborg och där den kontinentala fläkten är påtaglig för ”lantisarna” från Sverige. Det som gjorde störst intryck var emellertid det stora akvariet:

Vet du största behållningen i Köpenhamn var Akvariet. Där hade man mycket att lära. Tyst o. stilla utan sårande ord beskrev fiskarna den underbaraste rytmen i en sagovärld av milda färger. En så fullständig harmoni! Att skriva är ju en sorts halvtigande – litterae non erubescunt²⁰ – men man saknar rytmen, där impulser föds o. dör i självaste uttrycksögonblicken. Hoppas jag får bli dansös i nästa existens (12.9 -53).

Här uttrycker Mimmi en längtan efter lugn och harmoni. Hon tycks slitas mellan sin äktenskapliga relation till Anders och sin förälskelse i Hans. Hon kan varken tala öppet eller förbli tyst. Eftersom hon ändå har behov av att klä sina tankar och känslor i ord, men inte kan yttra dem högt, får hon skriva i stället – något som beskrivs som ett halvtigande, ty bokstäver rodnar inte, till skillnad från människor.

De västtyska städerna Hamburg, Braunschweig och München beskrivs inte närmare, men artikelns inledande och lätt ironiska citat anknyter till en av de få saker som i efterhand uppfattades som positivt med Hitlertiden: vägbyggena. På Autobahn kunde Mimmi och Anders susa fram i hög hastighet i sin tvåsitsiga sportbil. Målet tycks bland annat ha varit att träffa baltiska flyktingar och det är en smula oklart om makarna bedrev någon form av hjälpverksamhet eller välgörenhet i detta sammanhang.²¹

Just nu är vi en bra bit utanför Hamburg mitt ute i naturen hos baltiska flyktingar. Ett litet, litet hus mycket primitivt, men humöret o. törsten är det inget fel på. Jag tror du skulle trivas med oss här – vi lever lika världsfrämmande o. planlöst som alltid. Det känns som det här vore de yttersta skären innan vi ger oss ut på livshavet. Och jag är så rädd! (12.9 -53).

Det goda humöret och den förmodat ”sunda” törsten ställs mot den bävan Mimmi känner inför att fullfölja resan. Hon är rädd, men intar en lätt distanserad hållning genom att skämta om humöret, törsten och det bohemiska liv som antyds. Den här dubbelheten finns genomgående i nästan alla hennes brev: en ironisk beskrivning av den egna tillvaron och livsstilen kombinerad med vad som framstår som en uppriktigt oro inför framtiden. Resan i Europa må ha varit en nöjesresa (eventuellt med vissa andra inslag), men kanske också ett halvhjärtat försök att reda ut relationerna mellan Anders, Mimmi och den frånvarande pastorsadjunkten i Vilanda.²²

De baltiska flyktingar som makarna mötte, hade drabbats hårt av kriget. De levde påvert med få tillgångar och ibland vacklande hälsa. Ett besök på ett sanatorium i Harz beskrivs av Mimmi på följande sätt: ”En charmfull stackars man som sakta tynar bort. Anders åt korb o. [drack] öl i en skogsbacke, medan jag på sjuklingens sängkant ordnade en romantisk fest av persikor på en gammal tidning o. likör i tandborstglas” (19.9 -53).²³ Varför Anders höll sig på avstånd är oklart. Kanske betraktade han välgörenhet, om det nu var fråga om det, som ”fruntimmersgöra”.

Färden gick vidare till München, där supé med en läkare omnämns, men framför allt en tur till postkontoret, där ett brev från Hans tydligen väntade: ”/.../ jag trodde att posten stängde kl. 6 o. väntade ju brev från dig. Fem minuter över 6 stormade vi staden, men posten var tack o. lov öppen. Jag rodnade som en backfish [sic!] av glädje när jag fick ditt brev i handen /.../” (19.9 -53).

Mimmi kommenterar inte innehållet i Hans

brev, men berättar att färden gått vidare till Österrike. Med glimten i ögat avlägger hon följande rapport:

Vi har just lagat o. ätit vår supé på vår balkong en bit från operettscenen Vita Hästen vid S:t Wolfgangsee i Salzkammergut. När vi i går kväll gjorde vårt intåg här, mottog oss själva polischefen på torget i full mundering. Jag som lider av kroniskt dåligt samvete trodde att vi parkerat fel eller på annat sätt brutit mot regissörens order, men nej – den uniformerade myndighetspersonen var bara på väg att hoppa över på fel sida om gränsen för anständig salongsberusning och var sålunda lite läppalätt. Där föll även min övertro på poliskåren – den på prästerskapet har du ju redan raserat. Gud ske lov, för på det sättet får jag ju tycka mer än mycket om Hans i stället för att vörda pastorn! (19.9 -53).

Samtidigt som Mimmi beskriver det österrikiska operettlandet ironiserar hon över maktens män, poliskåren och prästerskapet. Polischefen beskrivs som en närmast klichéartad operett hjälte, tacksam att driva med. I samma andetag och som en liten utvikning konstaterar

I S:t Wolfgang bodde Mimmi och Anders nära Vårdshuset Vita Hästen (Hotel Weisses Rössl, byggnadskomplexet framför kyrkan). Här flödade operettmusiken. Foto: Wikimedia Commons.

ras att även präster tycks ha sina fel och brister. Män med makt och positioner kan och bör således petas ned från sin piedestal emellanåt, tycks Mimmi mena.

Mimmi och Anders stannade några dagar i Österrike och från Italien rapporterar Mimmi senare om ett dramatiskt dygn:

Sist jag skrev satt jag i operettlandet o. väntade på vind mot Grossglockner. Den kom, men jag ansåg plötsligt att bilen blivit för liten för två och längtade intensivt efter en dags ensamhet. Stämningen var lite åskig o. Anders för på morgonen med ett kort hej o. skulle vara tillbaka vid 8-tiden på kvällen. Efter en härlig dag, delvis på vattnet, började jag i lugn o. ro vänta. Kl. 1 slocknade allt elektriskt ljus o. jag kröp ner i det kättje-lättjefulla vispgrädd-dunet som täckte en i alla österrikiska sängar. Kl. 4 på morgonen var jag beredd att med min sista tändsticka lysa mig till polisen o. kl. 8 vacklade jag på spagetti in på gendarmeriet. Operett-hjälten var morgonnykter men lite lättsinnig och log ”att det var så lätt att bli försenad när man var ensam”. En timme senare kom Anders, o. hela scenen flinade åt mig (5.10 -53).

Här framställer Mimmi sig själv i ett löjets skimmer. Hon har visserligen tröttnat på Anders sällskap för en dag – det råder en viss irritation makarna emellan – men blir mycket orolig när han inte kommer tillbaka som avtalat. Besöket på polisstationen (eller gendarmeriet, som hon skämtsamt kallar den) blir en pinsam historia, eftersom den nu nyktre polischefen antyder att Anders kan ha funnit förströelser – måhända av tveksam karaktär – som försenat honom. Hon känner sig förmodligen som den överdramatiserande hustrun som stämmer väl in på den stereotypa bilden av hur kvinnor förmodades vara: känslostyrda och hysteriska (se t.ex. Johannisson 1994). Och varför åkte Anders egentligen iväg på egen hand? undrade polischefen kanske i sitt stilla sinne. Hade han måhända goda skäl? När Anders sedan dyker upp en timme senare känner Mimmi sig uppenbarligen bra dum – åtminstone för stunden. Den självvironiska tonen i brevet antyder en irritation över att hon

på polisstationen tycks ha uppfattats som ett ”hysteriskt fruntimmer”, när hennes oro i själva verket var befogad; Anders kom tillbaka drygt tolv timmar senare än utlovat.

Söder om Alperna

Resandet är en kompetens som måste förvärvas, men att berätta om sin resa är också en konst om det skall göras på ”rätt” sätt och enligt vissa förebilder (Löfgren 1999).²⁴ Det är denna kompetens som Mimmi uppvisar, när hon berättar om den fortsatta färden söderut, mot Italien och Venedig, som blev resans stora upplevelse:

Venedig – den enda plats som jag inte tror kan överdrivas – var vårt livs hittills största upplevelse. Vi kom rätt sent på kvällen [här tar bläcket i reservoarpenan slut och Mimmi övergår till att skriva med blyerts; min anm.] – sablar nu tog bläcket slut o. visserligen är alla affärer öppna till vid 11-tiden, men dels är det en massa trappor att ramla utför bland gränderna o. dels vet jag inte vad bläck heter på italienska, så du får förlåta blyertsen. Nåja i Venedig, på kvällen, lyckades vi parkera bilen på 9:nde våningen i ett jättemotell, få hotellrum o. per båt-spårvagn krossa Canale [sic!] Grande med pick och pack o. bärare. När vi befriat oss från vårt svenska hemstickade o. iklätt oss tunnaste sommarsviden, dök vi ner i den kokande lördagskitteln. Full kommers i alla butiker, gatorna fulla av ett böljande, kosmopolitiskt människohav, där vi bara hade att glida med strömmen genom gränder o. över broar. Och så plötsligt slussades vi ut på Marcusplatsen – en jättelik, strålande salong, där 4 jätteorkestrar med högst skiftande repertoar inte störde varandra. Inför så mycket skönhet sjönk vi tillintetgjorda ner framför varsin blodig biffstek. I två dagar o. tre halva nätter cirkulerade vi mellan kyrkor o. barer o. museer o. handel i fritterade [sic!] bläckfiskar i gränden o. så om igen o. om igen.* Det är ingen idé att försöka skildra med pennen – det [ska] lukts o. smakas o. höras. Nästa gång Hans, när livet blir grått i Sweden, flyger vi en lördag ner till Venedig o. upplever en annan värld! (5.10 -53).

Här ges en målade beskrivning av mötet med Venedig. Fascinationen över staden på

I Europas salong, det vill säga på Markusplatsen i Venedig, åt herrskapet biffstek och lyssnade på orkestrar som lyckades med konststycket att inte störa varandra. Foto: Wikimedia Commons.

vattnet ställs inledningsvis mot den vardagliga detaljen att bläcket i reservoarpennan plötsligt tar slut. Väl övergången till blyerts fortsätter Mimmi att redogöra för det starka intryck staden gjort på henne och Anders – och de tog uppenbarligen väl tillvara på livets goda i form av mat, dryck och kulturupplevelser. Skämtsamt beskrivs hur ”lantisarnas” hemstickade plagg byts ut mot tunna sommarkläder och hur de i Europas salong – som Napoleon lär ha kallat Markusplatsen – ”tillintetgjorda” sjunker ned framför varsin blodig biffstek alltmedan de fyra orkestrarna lyckas att *inte* störa varandra. De tycks, om man får tro hennes beskrivning, ändå trivas ganska bra i varandras sällskap, Mimmi och Anders, och den äktenskapliga relationen kan för en utomstående te sig stabil, men i Mimmis värld vacklar den. Hon kan inte låta bli att drömma om att besöka Venedig tillsammans med Hans, när det gråa vardagslivet sänker sig över dem därhemma.

Tanken på att en lördag flyga till Venedig

kan för övrigt ses som ytterligare ett uttryck för drömmen om det moderna och rörliga efterkrigslivet: man åker sportbil ned genom Europa, man flyger enkelt och bekvämt till en europeisk storstad över helgen – flygbolaget SAS var relativt nybildat²⁵ – man tillfredsställer sin längtan efter att uppleva andra länder och miljöer. Man är turist och kulturkonsument! I det här fallet också förälskad och tillhörig en grupp med såväl ett ekonomiskt som ett kulturellt kapital (Bourdieu 1996).

Venedig var således en höjdpunkt, men det var dyrt att bo där och resan gick vidare, liksom jakten på post från Sverige:

Från Venedig dirigerade jag Rom-posten till Neapel, men när vi passerade denna överreklamerade, fattiga, stinkande, sönderbombade stad, var där intet att hämta. Nya order – till Capri. Där har vi ännu inte fått någon plats i herbärget, och då vi skulle resa över dit idag, var all trafik inställd på grund av ett grandios åskväder. Men imorgon ska jag dit och då hoppas jag få möta dig. Nog joltat [?] om post! (5.10 -53).

Neapel, som var en stad som fortfarande bar spår av krigets härjningar, lockade emellertid inte. Ej heller fanns där någon post att hämta. Istället hägrade Capri med såväl natur- och kulturupplevelser som brev från Hans. Men det fanns inte plats för dem i herbäret just denna dag, förklarar Mimmi med en biblisk ordvändning. Vädrets makter var emot dem. I de efterlämnade breven framgår inte om hon och Anders någonsin kom till Capri. Nästa brev är avsänt i Positano, som ligger vid Amalfikusten söder om Neapel. Capri nämns under alla förhållanden inte vidare. Däremot nämns en annan välbekant plats:

I Assisi hade all helighet flytt till Fransiscus [sic!] i hans grav, o. feta munkar schackrade med skräckfyllda [?] turistminnen. Men i neiden omkring, bland Umbriens brända kullar, var stillheten stor, o. jag önskade vi hade kunnat gå där tillsammans (5.10. -53).

Konsten att resa

Mimmi och Anders resa ägde rum i en tid som förebådade charterturismen från och med 1960-talet och framåt. Men konsten att resa föddes ingalunda i det tjugonde århundradet. Under 1600- och 1700-talen blev det exempelvis allt vanligare för unga män i de övre sociala skikten att avsluta sin utbildning genom att företa det som kommit att kallas för *the grand tour*, en bildningsresa genom Europa, ofta med Italien som mål (Löfgren 1999:158ff, Burman 2016b:59ff). Kontinenten var också populär bland nordiska konstnärer och under 1800-talet skapades konstnärskolonier runt om i Europa. Särskilt populära blev städer som Rom och Paris. Den resa som Anders och Mimmi företog anknöt, om än löst, till denna resetradition. Det var inte fråga om en renodlad bildningsresa, men den inrymde kulturella och bildande inslag, liksom hänförande naturupplevelser och dess slutmål var Italien.

Många av de platser som Mimmi och Anders besökte var således sedan länge kända turistmål, men platserna blev också ”privata”

genom att specifika personliga upplevelser och känslor knöts till dem. Mimmis beskrivningar anknyter också till redan etablerade föreställningar och bilder av dessa platser. Släkt och vänners skildringar, liksom äldre och nyare skönlitteratur, resereportage och resehandböcker – kanske signerade Ellen Rydelius eller Sigge Hommerberg²⁶ – skapade förväntningar, en viss förförståelse och ett visst sätt att uttrycka sig. Så omtalas till exempel, som ovan nämnts, Venedig som Europas salong, ett Mecka för den mat-, dryck- och kulturintresserade. I skarp kontrast till denna stad beskrivs Neapel som en stinkande, sönderbombad och fattig stad. Här var det inte tal om att stanna. I stället var det den av skalder och skönanndar mångbesjungna ön Capri som lockade.²⁷ Det var också här den svenske läkaren Axel Munthe lät bygga Villa San Michele, till vars intendent, Josef Oliv, Mimmi ville att Hans ”care of” skulle sända brev till henne.²⁸ Även Positano hade en plats i litteraturen. Den lilla badorten som makarna besökte var ursprungligen en fiskeby som under 1950-talet kom att bli ett populärt turistmål, särskilt sedan den blivande nobelpristagaren John Steinbeck (1953) publicerat en essä om den.²⁹ Kanske var det därför makarna åkte just dit. Mimmi, som ju var både språkkunnig och litterärt intresserad, kan ha läst Steinbecks tidigare under året publicerade essä.³⁰

Att Mimmis reserapporter anknyter till andras beskrivningar av kända platser och miljöer gör inte hennes reseupplevelser mindre autentiska; det visar bara att de står i samklang med berättelser och bilder som fanns i omlopp vid den aktuella tidpunkten. Till detta kan vi också lägga drömmen om Hans som resällskap. Det är visserligen tillsammans med Anders hon upplever Europa, men Hans är på sitt sätt med och formar upplevelserna genom sin frånvaro. Hon menar sig oupphörligt samtala med honom och genom sina brev vill hon också göra honom delaktig i resan. Här blir brevens dialogiska perspektiv bokstavligt talat utskrivet.

III

Vardagliga resebestyr

Mimmis brev är som nämnts ett resereportage i miniatyr, ofta i humoristisk och kåserande stil. Hon har blick för det vardagliga likaväl som för det extraordinära. Ofta redogör hon för mat, dryck och inkvartering. En hel del vardagliga resebestyr, såsom klädtvätt, jakten på bläck och apotekspreparat, beskrivs också. Det ger hennes skildringar lokalfärg och underhållningsvärde. Hans inbjuds att ta del av bestyren, om än på avstånd. Om uppehållet i Köpenhamn finns följande att förtälja:

I alla fall kom vi till Köpenhamn o. utan karta o. lokalsinne irrade vi omkring tills skymningen föll o. hungern o. törsten steg. En sandwichkille gick omkring o. uppmanade ”Syndere kom som du är” o. på turistbyrån anvisade de oss Frälsningsarméns hotell, men som vi inte ville gynna goa pastorns konkurrentföretag hamnade vi utefter den här snörräta kilometerlånga hotellkorridoren vid sidan om vilken åtskilliga svenskar snarkar bort sin aalborg just nu. Staden är full av flytande frestelser för stinna plånböcker andra göre sig inte besvär. När vi beställde varsin snaps till 1 så [?] hutlöst dyr maträtt, ställdes en liter på bordet i o. för uppmätningen av en fingerborg. /.../ Och vi traskade o. gick på Strøget och skulle vara världsvana – vi hade ju tränat i Vilanda! – och slinka in på en bar. Efter 2,5 cl whisky o. massor av stickigt vatten slank vi ut igen, 12 kr fattigare. En smålftet tjej sjöng så hjärtslitande, så jag blev sentimental o. Anders hungrig. Varm korv heter pölsa här o. är laxrosa (7 ½ /9 -53).

Här ironiserar Mimmi både över sig själv och Anders, som utan karta och lokalsinne försöker leka världsvana, liksom över andra landsmän som tagit sig en Aalborg till bästa. Även religionsutövarna får sig en släng av slevan och genom kontrastering görs mötet med storstaden underhållande: skymningen föll, hunger och törst steg, de danska korvarna var (till skillnad från sina bleksiktiga svenska kusiner) laxrosa och Vilanda ställdes mot Köpenhamn. Sannolikt var makarna dock inte så bortkomna som Mimmi låter antyda. Med sin

livsstil torde herrskapet inte ha fallit helt ur ramen för livet i den danska huvudstaden. Deras habitus³¹ borde snarare gjort dem förtrogna med storstadspulsen, även om Köpenhamn säkert uppfattades som mer kontinentalt än Stockholm.

Överhuvudtaget tycks det ha funnits gott om mat och dryck under färden och den 19 september skriver Mimmi – ”i en månstråle” – från Österrike:

Med en 2-liters dunk rödvin – de har rejäla don här i landet – framför mig ska jag försöka samla mig till ett brev om en resa --- Inte för att det är någon större svårighet att prata med dig – det gör jag ju hela tiden – men till att fästa det på papper fordras en viss energi. /.../ För att tala om mat så är den ett allvarligt hot här nere. Jag som under din själsliga press hade magrat 2 kg på en vecka hemma sväller här sakta till en matrona (19.9 -53).

Vidare skriver hon: ”Under vår första måltid i Salzburg – mycket o. god mat o. massor av vin till ackompanjement av en schrammeltrio – beslöt Anders o. jag att nästa gång köpa en Volkswagenbuss o. förlägga det stora kalaset till detta vänliga o. förstående land, där tappen sitter så mycket lösare i tunnan än hemma” (19.9 -53). Vad för slags kalas som åsyftas framgår inte, kanske en födelsedagsfest, men att de alkoholhaltiga dryckerna flödar under färden är uppenbart. Det tycks dock vara ett mindre bekymmer än att maten är riklig, även om man anar en viss ironi i Mimmis beskrivningar av sina och Anders dryckesvanor.

Eftersom Venedig var en stad som tärde på reskassan, reste Mimmi och Anders emellertid vidare och i Positano fattar hon på nytt pennan:

Venedig blev oss för dyrt o. vi uppsökte en liten badort [Positano] vid Adriatiska havet, och på det enda öppna pensionatet i denna avfolkade sensommar-”idyll” – Anders: jag ger mig fan på att de t.o.m. har lämnat helvetet när jag kommer dit! – var vi tvungna att framställa varenda begäran på detta klingande, men för oss obegripliga språk. Lik

I pittoreska Positano skrev Mimmi brev till Hans en varm kväll i stearinljusets sken, medan fiskebåtarna gled över golfen och allt var ”roman-romantiskt”. Foto: Wikimedia Commons.

förbannat hade jag stortvätt på bakgården vid brunnen, o. efter att ha strukit i köket visste jag det mesta om värdinnan (5.10 -53).

Man får här intrycket att åtminstone Mimmi kunde kommunicera något på italienska och därigenom bilda sig en viss uppfattning om den lokala miljön. I samma brev ger hon en pittoresk interiörbild:

Om jag ska invänta det ideala lugnet för att skriva till dig, är det fara värt att du aldrig mer hör ifrån denna omväxlande resa. Utan det får bli några rader från vår vitkalkade, något ödsliga stora cell i Positano. Vi har just ätit supé, lagad på spritkök, tvätten hänger runt omkring oss, Anders ligger på den ena britsen och flämtar i värmen och jag sitter vid fönstret o. skriver till skenet av ett stearinljus på en sardinburk skyddat mot havsvinden av en kastrull. Ute i den bäcksvarta [sic!] södernatten glider små ljuspunkter omkring på golfen – fiske-

båtar med ljus o. ljuster. Chiantiflaskan är stor o. pittoresk, hettan är tryckande o. det hela är roman-romantiskt. Det enda jag saknar är brev från dig, men all post har kommit på villovägar (5.10 -53).

Bilden är målande, nästan filmisk. Mimmi är uppenbarligen förtjust i att skriva, vilket hon indirekt bekräftar i ett odaterat brev, där hon nämner sin lidelse för ord och ordens valörer.

En bohemisk livsstil?

Att Mimmi inte väjer för att skriva om flödande alkoholhaltiga drycker är uppenbart. Det är ett återkommande tema i hennes brev och föranleder vissa funderingar. Speglar hennes beskrivning makarnas faktiska dryckesvanor eller spetsar hon till det lite i sina brev till Hans? Är det ett drickande som skiljer sig från det vardagliga, eftersom herrskapet är på

semester? Eller beskriver hon ett sätt att umgås med alkohol som också finns i vardagen? Naturligtvis kan vi inte få några exakta svar, men några reflexioner kan ändå göras.

Eftersom jag gått igenom alla sexton breven i samlingen, kan jag intyga att beskrivningarna av makarnas dryckesvanor i dessa brev inte skiljer sig i någon nämnvärd utsträckning från de övriga, som beskriver livet hemmavid. Man kan faktiskt få intrycket att Mimmi och Anders levde en smula bohemiskt (jfr brevet där planlösheten nämns), om än inom ramen för en aristokratisk – eller borgerlig – livsstil. Om det verkligen förhöll sig på det viset eller om det snarare var ett stilistiskt drag för att öka underhållningsvärdet i Mimmis beskrivningar av livet i helg och söcken, är svårt att veta. Uppenbart är emellertid att det fanns gott om årgångsviner och diverse spritsorter i den överklassmiljö där hon rörde sig och att umgängeslivet på östgotagårdarna var regelbundet. Förmodligen var det inte heller genant att tala om ett, som det uppfattades, ”normalt” alkoholbruk; det tillhörde snarast livsstilen i denna miljö. Men även Hans drack alkohol, vilket inte var en självklarhet för en kyrkans man. Synen på alkohol har emellertid varierat inom Svenska kyrkan, dels beroende på vilken landsända och kyrkogeografisk struktur som varit aktuell, dels på vilken kristen fromhetstyp som präglat församlingarna. Hans var uppväxt i Småland, där en stark frikyrka och nykterhetsrörelse präglade de norra delarna, medan en gammalkyrklig fromhetstradition och en förhållandevis svag nykterhetsrörelse var utmärkande för de södra (Johansson 1998:84f). I vissa kretsar betraktades ännu på 1950-talet dans, rökning och bruk av alkohol som syndigt. Hans, som både förtärde alkoholhaltiga drycker, rökte och gärna lade en sula på parketten, bröt således i egenskap av präst mot vissa föreställningar om hur en sådan borde uppträda.

Etnologen Susanne Waldén (2014) diskuterar i en artikel vad hon kallar ”kultiverade

fyllor” och tar bland annat upp föreställningen att ett visst mått av alkohol kan ha en positiv inverkan på kreativiteten. Detta har inte minst diverse konstnär- och författarmiljöer genom tiderna vittnat om. Waldén skriver: ”Man kan spekulera i huruvida en kultiverad miljö kan leda till att alkoholruset upplevs som ett tillstånd av kultivering, där intellektet har herravälde, inte kroppen” (Waldén 2014: 49). Nu levde Mimmi och Anders förvisso inte i en bohemisk konstnärsmiljö, men Mimmi kan betraktas som en intellektuell person med språkliga och finkulturella intressen, som en kultiverad kvinna. Waldén gör här en koppling mellan det kultiverade drickandet, som är kontrollerat och ordet salongsberusning:

Kanske är salongsberusning det som avses med en kultiverad berusning. En salongsberusad person skrattar, konverserar och slutar dricka i tid. Han eller hon ger inte efter för kroppens okontrollerade drifter, den salongsberusade är lagom påverkad. Ordet salongsberusad ger associationer till borgerliga miljöer och gott uppförande (Waldén 2014: 43).

Kanske var det så det förhöll sig i den miljö där Mimmi, Anders och Hans rörde sig. Dryckerna flödade, men de flesta visste att hålla måttet, det vill säga att dricka under kontrollerade former. Mimmi skriver sällan att någon gått över gränsen, däremot händer det att någon blivit påverkad, salongsberusad eller kanske lite mer. Hon använder just ordet salongsberusning i samband med sitt första möte med polismästaren i S:t Wolfgang.

En flyktig snöflinga

Till det yttre var det en stimulerande resa fylld av intryck och möten som Mimmi och Anders företog, men en inre oro och rastlöshet gjorde sig oupphörligen påmind. Nyckelordet tycks ha varit flykt: ”Hälsa Kalle [Anders bror] o. tack båda två för en trevlig ingress till vår flykt från oss själva. Vi behövde Vilanda som mellanstation mellan skogen o.

världen mer än ni anar” (7 ½ /9 -53). Några dagar senare skriver Mimmi (som redan citerats): ”/.../ vi lever lika världsfrämmande o. planlöst som alltid. Det känns som det här vore de yttersta skären innan vi ger oss ut på livshavet. Och jag är så rädd!” (12.9 -53).

Längtan bort tycktes också vara längtan hem och rädslan och oron måste dövas på olika sätt. Brevskrivandet kan ha varit ett sätt, alkohol och medicinska preparat andra. Från Köpenhamn skriver Mimmi: ”I en smal liten kajuta ligger Anders i sin säng med en goda vänners bästa vän, medan jag kramar sista flingan ur den sista lilla snöbollen. Vi är trötta i fötterna och obehagligt nyktra /.../ Det var tydligen lite snö kvar i den vattniga bollen, för jag har svårt att hålla tråden sträckt!” (7 ½ /9 -53).

”En goda vänner bästa vän” tolkar jag i detta sammanhang som en alkoholhaltig dryck av något slag, men vad menas med snö? ”Snö” associeras ofta idag med kokain, men det preparat Mimmi relativt ofta nämner i sina brev är ett preparat som hon fick utskrivet på recept av läkare. Det kan naturligtvis ha rört sig om ett internt skämt Mimmi och Hans emellan, men preparatet Fenedrin nämns också och det är inte osannolikt att det är just det hon skämtsamt kallar för snö. Jag minns att Hans berättade att Uppsalastudenter på 1940-talet använde Fenedrin i uppiggande syfte under tentamensperioder och i *Nationalencyklopedin* kan man inhämta följande: ”Fenedrin, svenskt handelsnamn på amfetamin-tabletter som under 1940-talet kunde köpas receptfritt på apotek som uppiggande medel. Missbruksproblem medförde att medlet receptbelades, för att slutligen dras in 1954.”³²

Tidsmässigt skulle det således stämma väl överens med Mimmis bestyr med att få preparatet utskrivet under sin Europaresa. Det var receptbelagt i Sverige, men även i Västtyskland och Italien, om man får tro hennes brev och det skulle relativt snart komma att dras in som medicinskt preparat i Sverige. Ytterliga-

re något som pekar i riktning mot Fenedrin är att det enligt uppgift också användes som ett slags bantningsmedel.³³ Mimmi skriver att hon som motvikt till all mat som fått henne att gå upp i vikt, försökte få snö utskrivet redan i München:

Som motvikt försökte jag få snö i Tyskland av en läkare vi superade med i München, men han visade ingen förståelse. Tyckte att jag mera borde ägna mig åt att försöka kurera Anders, som sedan Danmark dragits med lite feber o. en enveten hosta, som går längre o. längre ner. Men stillheten i detta paradiset hoppas jag ska göra nytta (19.9 -53).

Försöket misslyckas alltså och det är först i Venedig som Mimmi lyckas få tag i det efterlängtade preparatet:

Jag gjorde en raid bland apoteken, o. när man ställde sig tillräckligt dum, slutade de upp med att förklara att det var receptbelagt o. gav mig en tub med [en] axelryckning, fast det är lika förbjudet [en] i Sverige. I kväll är första gången jag prövat den italienska versionen, o. den har faktiskt något av Norden [?] i sig! (5.10 -53).

Snö är emellertid inte enbart ett preparat, utan också en bärande metafor i Mimmis brev. Hon anspelar ofta på snö, som här: ”God natt min pastor o. tänk ibland på din snöflinga” (5.10 -53). Och i ett tidigare avsänt brev, delvis citerat i artikelns inledning, kan vi läsa:

Och nu är det kväll igen o. efter ett praktfullt åskväder bland bergen har samma måne hängts upp igen och samma värkande längtan sträcker sig mot dig. – Förresten, varför är du rädd för bundenheten vid mig om den hänger ihop med snöbollen – om jag bara är en flinga, så försvinner jag ju, när bollen smält! Det som göms i snö kommer visserligen upp i tö, men det gäller väl inte den snö som göms i snö! /.../ Vad har vi råkat in i för trollskog egentligen! Må vara att det är ett snölandskap för dig men jag tassar omkring på grön mjuk mossa bland höga stammar o. hittar inte ut. Vill inte hitta ut!! Om jag inte smält redan så skriv till c/o Intendent Josef Oliv, San Michele, Capri, Italien (19.9 -53).

Med uppenbar och mångtydig symbolik har Mimmi i ett av de sista breven i samlingen lagt två pressade snödroppar sammanbundna med en gulnad tråd.

Sammanfattningsvis kan sägas att den livsstil Mimmi beskriver i sina resebrev utgörs av en blandning av vardagliga bestyr (tvätt, viss matlagning), ”överklassiga” vanor (färd i sportbil, mångahanda alkoholhaltiga drycker, restaurangbesök, ”snö”, visst bohemi) samt tillgång till ekonomiskt och kulturellt kapital (god ekonomi, utbildning, finkulturella intressen). Mimmis och Anders resa tycks nämligen ha varit av det något mer exklusiva slaget. Härom vittnar bland annat färd sättet och resans längd. Att disponera sin tid förhållandevis fritt och att åka sportbil genom Europa var knappast flertalet förunnat, även om alltfler svenskar fick råd att skaffa bil för privatbruk och turismen började växa fram i större skala vid den här tiden (Löfgren 1999:155–209).

IV

Ménage à trois?

Om vi får tro Mimmi – förutsatt hon inte fabulerar fritt – så samtalar makarna regelbundet om Hans och att Anders inte skulle känna till hustruns förälskelse i själasörjaren förefaller, åtminstone i mina ögon, osannolikt. Anders uppmanar henne till och med att skriva till Hans, varför man kan säga att brevdialogen i någon mån även inbegriper Anders. Så här kan det exempelvis låta när herrskapet vilar sina trötta fötter på hotellrummet i Köpenhamn:

/.../ o. [vi] stämmer med jämna mellanrum upp reifrängen: Vilanda är ändå alltid Vilanda. När vi stod och stirrade med bonnaögon [?] nyss på all neon suckade Anders: Nej en lugn Vilandatillvaro med träskedssnideri för mig tack! (7 ½ /9 -53).

Anders ironi är uppenbar, när han framhåller livet i Vilanda som lugnt och eftersträ-

vansvärt i jämförelse med storstadens puls och neon. Kanske vill han sprida ett löjets skimmer över pastorsadjunkten som framlever sitt liv på landsorten med träskedssnideri som förmodat fritidsnöje. De ironiska formuleringarna är kanske också ett sätt för honom att förhålla sig till situationen. Överhuvudtaget förefaller makarnas relation till Hans intressant – och en smula komplicerad. Mimmi ger uttryck för att både hon och Anders betraktar honom som en vän och förtrogen:

Våra fysiska personer går omkring här [i Köpenhamn], men som du märker svävar våra själar omkring vår [själa]sörjare. Med isolerade människors intensitet engagerar vi oss helt i de få människor vi får kontakt med – kontakt i exklusiv mening. Och det angenäma för oss är att vi alltid gör det i samma människor, vilket utesluter konflikter oss emellan (7 ½ /9 -53).

Dessa rader är långt ifrån de enda där Anders till synes goda relation till Hans antyds. Mimmi uttalar sig för övrigt aldrig nedsättande om sin make, vilket är värt att notera. Ibland antyder hon till och med att en optimal livsform skulle vara ett *ménage à trois*, ett arrangemang som Gud förmodas bejaka till skillnad från församlingsborna (17.3 -54). Dessa tankegångar tyder på ett ”modernare” sätt att se på genusrelationer och samlevnadsformer än det gängse, men naturligtvis skall inte sådana tankar förblandas med vad som i realiteten hade varit ett möjligt livsval.³⁴

Det handlar således om en intrikat känslöväv: Mimmi upplever Europa tillsammans med Anders, men hon riktar sina tankar och känslor mot Hans i brev efter brev. Tider och platser, ja, hela hennes reseupplevelse färgas i viss mån av detta (jfr Nylund Skog 2012: 15f).

Eget rum?

Mimmi tycks, som nämnts, inte ha fått särskilt många brev från Hans under sin bortovaro. Däremot väntade några på henne vid hemkomsten – varför de ej nått henne under

resan framgår ej – och i början av december skriver Mimmi brev till Hans på nytt:

Tack för de brev som mötte oss här. Pessimismen i dem gladdde mig – hur paradoxalt det än kan låta. Men varför ska tankarna bara kunna utbytas per skrift? Det är visserligen sant att litterae non erubescunt, men skulle vi inte snart kunna upphöra att rodna även öga mot öga! (5.12 -53).

Varför Mimmi gladdes åt pessimismen i Hans brev är svårt att veta. Kanske gladdde det henne att han kanske hade saknat henne under deras skilsmässa, kanske handlade det om andra saker.

Min tolkning av Mimmis brev (alla sexton sammantagna) är att hon saknade det Virginia Woolf (1958/1929) kallade för ett eget rum, åtminstone i överförd bemärkelse, ett eget rum i tillvaron helt enkelt. Att vara sin makes paranta hustru i en överklassmiljö var inte tillräckligt. Som intellektuell och välutbildad kvinna, gift sedan tio år men barnlös och med endast ett deltidsarbete, saknade hon något som gav livet mål och mening. Om barnlösheten var ofrivillig eller ej framgår inte, men det står klart att Mimmi bröt mot ett normerande kvinno- och hemmafruideal som ännu på 1950-talet var rådande. Hemmafrun hade hemmet som arbetsplats och barnuppfostran och hushållsarbete som främsta arbetsuppgift (Marander-Eklund 2013:158; 2014). Som överklasshustru skulle Mimmi eventuellt också kunnat ha någon anställd som hjälpte till med skötseln av hushållet, men det ansågs kanske inte nödvändigt när nu äktenskapet var barnlöst. En viss skötsel av hemmet framskymtar i några av breven, liksom det framgår att Mimmi ägnade sig åt tvätt och förmodligen viss matlagning under resan, men en ”vanlig” hemmafru var hon knappast.

Hur det egentligen förhöll sig kan man endast spekulera i. Breven tyder på att Mimmi genomlevde en inte helt problemfri fas i livet. Därför kan hon ha längtat efter omväxling och måhända varit öppen för en förälskelse (jfr Alberoni 1982). Kanske var hon också en

smula nedstämd, vilket kan vara en anledning till att hon sökte sig till religionen för att få vägledning – med förälskelse i själasörjaren som följd. Att konfidenten blir förälskad i sin terapeut är inte helt ovanligt och sådant händer även i själavårdssammanhang. Att en manlig präst i sin professionella position, där köns- och positionsmakt tenderar att förstärka varandra, kan utöva erotisk lockelse har diskuterats i flera studier (se t.ex. Lundgren 1989, Meurling 1993).³⁵ Kanske var det detta som hände, när Mimmi själavårdades av Hans. Religionen kan också ha fungerat som ett slags flyktväg, liksom bruket av alkohol och snö. Här gäller det dock att akta sig för övertolkningar. Det är svårt att utifrån breven med säkerhet uttala sig om hur frekvent bruket av alkohol och medicinska preparat verkligen var.

Kanske kan vi dra vissa paralleller till de borgerliga kvinnor som levde omkring sekelskiftet 1900 och som idéhistorikern Karin Johannisson beskriver i sin bok *Den mörka kontinenten* (1994). De vantrivdes och led av sjukdomar som i många fall skulle klassas som psykosomatiska idag. Genom sina ”sjukdomsvinster” skaffade de sig inte sällan ett eget rum i såväl bokstavig som överförd bemärkelse. Mimmi tillgrep metoder som var mer i samklang med hennes egen samtid. På 1950-talet hade svenska kvinnor trots allt fått möjlighet att utbilda sig och skaffa sig ett förvärvsarbete.

I filmens och populärkulturens värld fanns också många kvinnor som tog för sig av livets goda vad gällde yrkesliv, kärlek, snabba fordon, drycker, cigaretter med mera och som kunde tjäna som förebilder. Audrey Hepburn var i början av 1950-talet på vift i Rom, medan Ulla Jacobsson var en syndig ung tös som dansade en sommar. För att inte tala om Viveca Lindfors som drygt tio år tidigare låtit sig förföras av och bli gravid med Georg Rydberg i prästkrage i filmen *Tänk om jag gifter mig med prästen*.³⁶ Så nog fanns det både lyckliga och olyckliga kärlekshistorier att ta

Mimmis arbetsplats låg i centrala Stockholm och storstadspulsen var en del av hennes vardag. Det lantliga herrgårdslivet utgjorde en påtaglig kontrast. Foto: Wikimedia Commons.

för sig av för den som ville. Och ett gott stycke utanför Hamburg skriver Mimmi till Hans en lördag i september:

Himmel, vad vill vi mer än en liten verklighetsflykt, o. förljugenheten är ju luften under vingarna på den resan. Det är kanske faktiskt så, att du lika väl som jag behöver en drömadressat, därför att det verkliga livet just nu förekommer oss så meningslöst. Så låt oss skaffa oss en liten låssmening [låssmening?] – att le med varandra i drömmen. Men också skratta ihop vakna någon gång! Snälla pastorn, gift dig inte bums o. glöm mig inte helt innan vi kommer hem igen – jag vill dansa en gång till! (12.9 -53).

Nej, pastorn skulle inte gifta sig än på nära tio år, så förmodligen hann han tråda dansen med Mimmi ännu några gånger.

Tystnader

Inledningsvis skrev jag att jag intresserar mig för brevens eventuella tystnader, det vill säga ämnen som inte tas upp. Nu förhåller det sig givetvis annorlunda med tystnader i privata brev än i exempelvis intervjuer. I privata brev förutsätts mottagaren känna till en rad saker

och sammanhang. Vissa saker behöver Mimmi därför inte nämna; de är underförstådda och självklara (Nylund Skog 2002:47f). Åter andra är kanske ändå alltför privata för att fästas på brevpapper.

Amy Shuman delar in tabubelagda ämnen i två kategorier: de som är traumatiska och de som är skandalösa eller skandalbetonade (Shuman 2005:24; se även Nylund Skog 2002:47f, 191). Några av de saker som inte nämns i breven, sexualitet och barnlöshet, kan förstås utifrån en sådan indelning. Huruvida Mimmi och Hans hade en intim relation förblir deras hemlighet och Mimmi fann det kanske onödigt och/eller opassande att ta upp detta ämne i sina brev – det vore att närma sig det skandalösa. Men hennes och Anders barnlöshet framstår däremot som uppenbar, så uppenbar att den inte behöver nämnas. Det gör den inte heller i resebrev, däremot i förbigående i ett brev som skrivs ett halvår senare (den 17.3 -54). Här kan man ana en viss bitterhet och det är möjligt att detta hör till ett av de mer traumatiska ämnena i Mimmis liv. Uppenbar är också Mimmis förälskelse i Hans och den framhävs i breven, ja, utgör en

av drivkrafterna för själva skrivandet, medan den mycket väl hade kunnat förtigas vid exempelvis en intervju. Det onämnbare och icke omtalade har alltså olika plats i olika sammanhang och medier.

För att återgå till resebreven så erkänner Mimmi att hon förmodligen är ett ganska tråkigt resällskap för Anders: ”Jag försöker vara en trevlig reskamrat, men som hustru är jag omöjligt stel. Så vimsig o. splittrad jag än är för övrigt – här kan jag inte spalta mellan dröm o. verklighet. Utpräglat monogam, tydligen!” (12.9 -53). Detta uttalande kan tolkas på flera sätt, men en plausibel tolkning är att Mimmi menar att hon oavbrutet går och tänker på Hans och därför inte är riktigt närvarande för sin man, vare sig i fysisk eller psykisk bemärkelse.

Förutom sexualitet kan alkohol, religion och politik i olika sammanhang vara ämnen som förbigås med tystnad. Som vi kunnat konstatera är emellertid alkohol och ”snö” teman som ingalunda förtigs av Mimmi, inte heller religionen, även om det inte är några längre eller mer djuplodande religiösa frågor som dryftas. Däremot lyser politiken med sin frånvaro, vilket kanske inte är så konstigt i en korrespondens som denna. Ändå kunde man ha tänkt sig att hon på sin färd genom det krigshärjade Europa hade reflekterat något kring det politiska läget och tillståndet i de olika länder hon genomkorsade.³⁷ Men det gör hon inte. Kanske förde hon och Anders livliga diskussioner om politik under sin långa bilresa, det vet vi inte, men i breven till Hans saknas detta tema. Däremot beskrivs en del av nazitidens och krigets efterverkningar, såsom Hitlers autostrador, baltiska flyktingar samt smutsiga och sönderbombade hus i Neapel. Kanske var det Mimmi såg och upplevde i det efterkrigstida Europa helt enkelt för tungt att berätta om, kanske var det tillräckligt för henne att hantera den känslomässiga problematiken i privatlivet. Eller kanske ville hon bara att breven, när det gällde själva resan, skulle vara personliga, underhållande

och i huvudsak trevliga att läsa. Världsp Problemen kunde avhandlas i andra sammanhang.

V

Med fladdrande scarf mot framtiden

Det har blivit dags att dra samman trådarna utifrån ett antal tidigare presenterade teman. Låt oss börja med breven som genre och personligt vittnesbörd. Utgångspunkten för min tolkning av Mimmis brev är att de säger något om en upplevd verklighet, men också att de är en form av re/konstruktion och positionering av det skrivande subjektet. De är i den meningen performativa (Forselius 2005); Mimmi träder fram som berättare och dramaturg. Som nämnts är breven välformulerade, ofta humoristiska och med ett mer eller mindre genomgående ironiskt, ibland lätt cyniskt förhållningsätt. Där finns dramatiserade avsnitt och ofta låter hon små scener spelas upp inför läsarens ögon. Tidsmässigt finns det en riktning såväl framåt som bakåt. Med nuet som utgångspunkt anspelar Mimmi på det förflutna, de gemensamma minnen som hon och Hans har, men funderar också på och grugar sig för framtiden samtidigt som breven också är samtidsorienterade genom att de berättar om den resa som Mimmi och Anders företar.

Ett framträdande drag i Mimmis resebrev är ironin. Medan ironiska anmärkningar som formuleras i ett samtal ofta är resultat av stundens ingivelse, är de sannolikt mer genomtänkta när de fästs på papper. Den ironiska udden i Mimmis brev riktas emellertid inte enbart mot andra människor utan lika ofta mot henne själv och hennes livssituation. Här är flera tolkningar möjliga. Vissa partier i breven är starkt känslomässiga, men dessa formuleringar balanseras i någon mån av ironiska kommentarer, som fungerar som ett sätt att hålla humoristisk distans till den situation som hon och Hans möjligen försatt sig i.

Stundtals framskymtar även en viss bitterhet och cynism. Ibland blir den egna livsstilen föremål för ironi, som exempelvis när Mimmi skriver att Hans gör henne till en ännu värre "överklassböna" än hon i själva verket är, vilket, tillägger hon, inte vill säga lite. Här pekar hon på klasskillnader, som hon kanske förhåller sig kritisk till, hon som själv genom sitt giftermål tycks ha avancerat något på den sociala rangskalan.

Man kan också ana en kritik av tidens normerande kvinnoideal (jfr Marander-Eklund 2006). Mimmi driver exempelvis med makens män, när hon beskriver sina möten med polischefen i S:t Wolfgang och mellan raderna kan man utläsa att hon inte sympatiserar med dennes kvinnosyn. Överhuvudtaget tycks hon ställa sig kritisk till samtidens syn på kvinnors respektive mäns plats i samhället och familjen. Husmorsrollen förefaller inte vara hennes paradroll, även om hon utför basala hushållsgöromål. Hon föredrar att vara männens intellektuella jämlike och i det första brevet i samlingen skriver hon: "Nu ska jag gå upp i stora huset och i familjens sköte sticka till min lagvigde make. Så sött och så dött" (20.8 -53).

Ibland låter Mimmi Anders komma till tals och då ofta med humoristiska eller ironiska formuleringar. Det är svårt att avgöra om Mimmi spetsar till hans yttranden eller om Anders faktiskt uttryckte sig såsom han citeras. Men det är inte otänkbart att den beskrivna samtalsstenen, åtminstone ungefärligen, var den som begagnades makarna emellan och kanske även i umgänget med Hans. Denne var själv snar att ta till drastiska formuleringar och kan därför ha tilltalats av Mimmis formuleringskonst.

Om vi lämnar den stilistiska diskussionen därhän och övergår till frågor om livsstil och tidsanda, vad kan vi då utläsa av breven? När Mimmi och Anders i september 1953 satte sig i sin tvåsitsiga sportbil – man kan nästan på ett filmklichéaktigt vis se Mimmis tunna scarf fladdra i fartvinden! – personifierade

de en specifik livsstil, som möjliggjordes av deras sociala, ekonomiska och kulturella kapital, deras genuspositioner, men också av den "moderna tid" som 1950-talet utgjorde. Denna livsstil växte fram i skärningspunkten mellan ett aristokratiskt sätt att leva och ett efterkrigstida, men också mellan idéer om det moderna paret och traditionella könsroller. Det är åtminstone den bild som Mimmi tecknar i sina brev till den hemmavarande Hans. Också i hans liv tycktes dessa möten mellan det nya och det gamla äga rum: en yngre präst som rökte, körde bil och emellanåt dansade och svingade en bågare, men vars yttre ram var lantliga prästgårdar i miljöer med stark social kontroll. Som läsare får man intrycket att brevens huvudpersoner levde i en brytningstid.

Vilka klassmässiga aspekter på Mimmis och Anders livsstil kan då lyftas fram? Makarna tillhörde ett socialt skikt med rötter i såväl adelskretsar som borgerlig miljö, vilket innebar en viss form av habitus och vissa privilegier. Att kunna disponera sin tid och medelst sportbil färdas ned genom Europa var ett av flera uttryck för denna privilegierade position. Den långa resan ger även associationer till en bildningsresa av klassiskt slag, en *grand tour*, även om det inte var en sådan i egentlig mening. Det unga paret hade dock uppenbarligen kontakter, åtminstone i Västtyskland och möjligen också ett uppdrag bland baltiska flyktingar. Den livsstil som beskrivs i resebrevet framstår som ledigt bohemisk, vilket eventuellt kan vara ett medvetet grepp från Mimmis sida i hennes strävan att inta en position i förhållande till Hans. En sådan livsstil kunde eventuellt ge utrymme för viss flexibilitet när det gällde könsrelationer.

Hur positionerar sig då Mimmi i övrigt? I breven framstår hon ibland som normbrytande och "busig", vilket inte sällan varit överklassens privilegium. Den som känner till reglerna kan tillåta sig att bryta mot dem i vissa sammanhang. Men här får vi påminna

oss om att den beskrivna nonchalansen, eller ”busigheten”, inte till punkt och pricka behövs överensstämma med hur livet faktiskt levdes. Mimmi tycks emellertid ha funderat en hel del på sin plats i tillvaron och här kommer frågor som rör genuskontraktet in. Förenklat uttryckt kan man med historikern Yvonne Hirdman säga att parterna i en relation ofta på ett ganska omedvetet sätt förhandlar om vem som skall göra vad, vad som betraktas som kvinnligt respektive manligt beträffande egenskaper, sysslor med mera. De upprättar ett genuskontrakt som ingår i en övergripande könsordning eller ett genus-system. Hirdman menar att det genus-system som genomsyrar vårt samhälle karakteriseras av åtskillnad och hierarki, där det manliga och det kvinnliga skall hållas åtskilt och män är överordnade kvinnor (Hirdman 1988). Den debatt som från och med 1960-talet fördes om jämlika eller jämställda könsrelationer – åtminstone som ideal att sträva mot – hade när Mimmi skrev sina resebrev ännu inte tagit fart. På 1950-talet var hemmafrun och husmodern fortfarande det normerande kvinnoidealet (jfr Åström 1986, Marander-Eklund 2013).

Det är tacksamt att analysera Mimmis och Anders genuskontrakt, såsom det beskrivs i breven, utifrån Hirdmans modell. Kanske gör man det då lite väl enkelt för sig, men i grova drag var Mimmis roll som den bildade överklasshustrun med deltidsarbete på ett bokförlag, den om inte annat ekonomiskt underordnade kvinnans. Vidare hade hon, enligt tidens sätt att se, avancerat på den sociala rangskalan genom att gifta in sig i en adlig familj; hon hade gift upp sig. Därtill förefaller hennes utbildningsområde och yrkeskompetens ha legat inom ett annat område än Anders. Möjligen bidrog hon i deras relation med en viss portion kulturellt kapital, just genom sin utbildning och bakgrund i en familj med vissa litterära intressen.

Hur förhöll sig då makarna i frågor som rörde köns plats och uppgifter? Jag skulle

vilja påstå att Mimmis och Anders genuskontrakt växte fram i skärningspunkten mellan föreställningar om det moderna paret och mer traditionella könsroller. Den välutbildade och deltidsarbetande Mimmi levde inte upp till hemmafruidealet, men hon satsade inte heller som det tycks på heltidsarbete och karriär trots att paret inte hade några barn. Kanske ville Mimmi och Anders framstå som ett modernt par – det är ett slags kamratäktenskap som beskrivs – och därvidlag utgjorde klasstillhörigheten såväl en möjlighet som en hämsko. Den erbjöd ekonomiska möjligheter som underlättade realiserandet av ett för tiden modernt liv och en dito livsstil, samtidigt som deras sociala bakgrund och habitus verkade tillbakahållande på vissa sätt. Man anar spår av traditionella värderingar och förväntningar i den miljö där de levde och verkade. Breven andas viss hierarki och könsåtskillnad.

Hur förhöll det sig då med Mimmis relation till Hans? Var det egentligen prästfru hon ville bli? Det kan vi naturligtvis inte få något svar på, även om tonen i breven antyder det. Men drömmar i brev är en sak, den levda verkligheten en annan. En skilsmässa framstod på 1950-talet fortfarande som ett socialt misslyckande för många och präster hölls i särskilt strama tyglar av sina överordnade på den punkten. Det vore därför knappast en fjäder i hatten för en pastorsadjunkt att gifta sig med en fränksild kvinna, inte ens om hon hade en god social bakgrund. Det fanns således mycket att överväga för Mimmi och Hans. Kanske var det i grund och botten ett eget rum Mimmi längtade efter allra mest, en möjlighet att förverkliga framtidsdrömmar och förhoppningar som inom det nuvarande genuskontraktets ramar var svåra att realisera.

Mimmi framför sin personligt färgade berättelse i ett slags dialog med Hans. De stora samhälleliga skeendena skymtar emellanåt, men det är främst en berättelse om ”det lilla livet”, individens berättelse. Denna berättelse

telse inrymmer också tystnader, ämnen som inte berörs. Bland dessa märks kommentarer om den politiska och samhällsliga situationen, intimitet och barnlöshet. Skälen till att dessa inte diskuteras kan ha att göra med att de ansågs ligga utanför ramen för brevdialogen, att de uppfattades som självklara eller att de var traumatiska och/eller tabubelagda.

Med facit i hand vet jag att Mimmi aldrig bröt upp från sitt äktenskap och att Hans nio år senare gifte sig med en annan kvinna, min blivande mor. Mimmis brev till min far låg under alla år väl undanstoprade i ett träskrin i hans gömmor. Först efter hans död 1997 fann jag dem.

Birgitta Meurling, professor i etnologi

Institutionen för kulturanthropologi och etnologi
Uppsala universitet

Nyckelord: kärleksbrev, sportbil, Europaresa, genuskontrakt, 1950-tal

Noter

- 1 Brev daterat den 19.9 -53, men utan ortsangivelse. Mimmi uppger dock att Anders och hon befinner sig i S:t Wolfgangsee och det torde vara orten S:t Wolfgang vid Wolfgangsee i Salzkammergut som avses. I S:t Wolfgang finns det berömda värdshuset Vita Hästen, där operetten med samma namn utspelar sig. Brevet är poststämplat den 21.9 1953 i Hallstatt.
- 2 Angående anonymitet och egennamn, se avsnittet ”Etiska frågor”. Självvård är kyrkans omsorg om människors andliga eller religiösa liv, vilken sker genom samtal, bikt och rådgivning. Se t.ex. *Nationalencyklopedin*, www.ne.se, sökord: självvård (2016-07-04). Själasörjare är den präst som utför självvården och konfident kallas den person som uppsöker vederbörande.
- 3 Ibland är Mimmis handstil svår att tyda. Om en mening eller delar av en mening är svårtydd, har jag markerat detta med en asterisk i citatet. Om ett enstaka ord är svårt att tyda, har jag satt frågetecknen inom hakparentes omedelbart efteråt.
- 4 Jag vill tacka professor Gösta Arvastson för kloka och konstruktiva synpunkter på en tidigare version av mitt artikelmanus, liksom mina kolleger i forskarseminariet vid Inst. för kulturanthropologi och etnologi vid Uppsala universitet för stimulerande diskussioner och goda uppslag. Tack även Karin S. Lindelöf och Ann Kristin Carlström för synpunkter. Vidare tackar jag följande personer för att jag har fått diskutera ”snö” med er och ta del av era synpunkter i ämnet: Eva Ahlsten, Carina Burman, Kerstin Hulter Åsberg, Fred Nyberg, och Anders Uppfeldt. Tack också för att jag vid flera tillfällen fått möjlighet att vistas på Istituto Svedese i Rom och arbeta med denna artikel.
- 5 Mimmis fem brev är avsända i Danmark, Västtyskland, Österrike respektive Italien och daterade 7 ½ /9, 12/9, 19/9, 5/10, 1/11 1953.
- 6 Det finns ett undantag: episteln från den 1/11 1953 är kortfattad och skriven på ett korrespondenskort med Anders släktvapen utstansat i övre vänstra hörnet.
- 7 Sonja Hagelstam framhåller vikten av att brev och kuvert förvaras tillsammans, eftersom kuverten ofta innehåller information som har betydelse för tolkningen av enskilda brev (Hagelstam 2014:21). Rekommendationen gäller såväl offentliga som privata arkiv.
- 8 Denna tradition, eller genre, kan spåras flera hundra år tillbaka i Europa – ja, faktiskt ännu längre: till Cicero och Seneca – med kända företrädare i såväl Frankrike som Tyskland (Hættner Aurelius 2004:213).
- 9 För vidare diskussion av personliga brev, se Hagelstam 2014:25–29.
- 10 Forselius varnar bl.a. för risken att ”de kulturellt inövade föreställningarna om brev som ’autentiska’ dokument och som sanningsbärare skymmer komplexa kulturhistoriska aspekter av brevpraktiken” (2005:1).
- 11 Det finns omfattande forskning på området förälskelse, kärlek och romantik. Historiker, sociologer och etnologer är några av dem som bidragit till diskussionen. Nämnas här kan sociologen Francesco Alberoni (1982), etnologen Eva Lis Bjurman (1998) och historikern Christina Douglas (2011), vars avhandling jag haft särskild glädje av vid författandet av denna artikel. För en forskningsöversikt, se t.ex. Douglas 2011:16–32.

- 12 Om frånvaron av brev enbart berodde på att Hans inte skrev särskilt många eller på att en del post faktiskt kom bort, vilket Mimmi skriver i ett av sina brev, är dock en smula oklart.
- 13 Douglas använder denna aningen otympliga svenska översättning.
- 14 Under min uppväxt fick jag intryck av att det var något speciellt med denna Mimmi så snart hennes namn fördes på tal. Men det kan naturligtvis vara en efterhandskonstruktion.
- 15 Kristensson Uggla talar här om informanter och intervjupersoner, men samma slags överväganden blir aktuella när man arbetar med självbiografiskt material såsom brev och dagböcker.
- 16 Historikern Yvonne Hirdman ställdes inför ett liknande dilemma, när hon beslöt sig för att skriva om sin mor: ”Och så bestämmer jag mig. Nu är det dags. Nu skriver jag om mamma. Pappa är död och kan inte bli sårad. Nu är vi så gamla allihop, tänker jag – mina syskon, Eili och Sven, gamla, vithåriga och försonade med liv och barndom, visst är vi? Nu gör jag det.” (Hirdman 2010:12). Vad föreliggande artikel beträffar är jag själv den närmast efterlevande, eftersom jag inte har några syskon och Mimmis och Anders äktenskap var barnlöst.
- 17 Jag har således gett Mimmi och hennes närstående fingerade namn, liksom en del platser. Men födelseår, klasstillhörighet, utbildningsnivå och yrkesverksamhet överensstämmer med aktuella förhållanden.
- 18 *Nationalencyklopedin*, sökord: semester. <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/semester> (2016-07-17). Jfr Gunnemark 2006: 41.
- 19 *Nationalencyklopedin*, sökord: Kol- och stål-gemenskapen. <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/kol-och-stal-gemenskapen> (2016-07-17). Jfr Gunnemark 2006:41.
- 20 Det latinska uttrycket ”litterae non erubescunt” betyder bokstäver rodnar inte.
- 21 Mimmis mor engagerade sig bl.a. i Röda korsets verksamhet, varför det inte är omöjligt att även Mimmi hade sådana intressen och åtaganden.
- 22 Vilanda (fiktivt namn) var en liten församling på den östgötska landsbygden.
- 23 Beskrivningen av detta möte ger f.ö. vissa associationer till Thomas Manns roman *Bergtagen* (1929), ett verk som Mimmi förmodligen läst.
- 24 Etnologen Orvar Löfgren resonerar om konsten att semestra och att berätta om sin resa i boken *On Holiday. A History of Vacationing* (1999). Litteraturvetaren och författaren Carina Burman diskuterar i en understreckare i *Svenska Dagbladet* 2016-06-09 den berättar-kompetens som krävs av resenären och turisterna (Burman 2016a).
- 25 SAS bildades 1946 som ett konsortialavtal mellan ägarna. 1951 samlades långflygningar (OSAS) och europaflygningar (ESAS) under det gemensamma namnet SAS. Se t.ex. *Nationalencyklopedin*, sökord: SAS. <http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lång/sas> (2016-07-17).
- 26 Journalisten och författaren Ellen Rydelius (1885–1957) skrev under tre decennier med start 1927 ett stort antal mycket populära och uppskattade resehandböcker. Arkeologen Sigge Hommerberg (1913–1999) utgav sin första reseguide 1949 och kom även han att publicera en lång rad resehandböcker under flera årtionden. Såväl Rydelius som Hommerberg började sin bana som guideboksförfattare med att skriva om staden Rom (Burman 2016b:110f). Carina Burman har forskat om Ellen Rydelius med särskilt fokus på hennes resehandböcker om just Rom (Burman 2011, 2016b).
- 27 Man kan ana att olika historiska och samtida skildringar i tal, sång och skrift gjort Capri lockande för Mimmi och Anders likaväl som för många andra resenärer. På 1930-talet hade Sven-Olof Sandberg t.ex. besjungit Capri i en schlager, vars engelska text han översatt till svenska. Den var mycket romantisk med ett vemodigt slut, som Mimmi kanske kände igen sig i. Mannen finner att föremålet för hans kärlek redan är gift: ”På hennes finger en vigselring blänkte /och med en handkysst jag sade adjö, /så kärlekssagan som Capri mig skänkte, /såg Neapel och sen fick den dö...” (<http://katalog.visarkiv.se/lib/views/visolat/ShowRecord.aspx?id=1007660>, 2016-07-17.)
- 28 Josef Oliv var intendent vid San Michele under åren 1950–1967 och nämns t.ex. av Ellen Ry-

- delius i hennes bok *Souvenirer* från 1956 (i Burman 2016b:53f). Huruvida Mimmi kände honom närmare framgår inte av den korrespondens jag haft tillgång till. Men tanken att hon och Anders skulle ha kunnat vistas på San Michele en tid kan möjligen antyda det alternativt att Mimmi såsom verksam i förlagsbranschen hade möjlighet att bo där. För vidare information om Josef Oliv och San Michele, se t.ex. http://www.villasanmichele.eu/josef_oliv (2017-07-25).
- 29 John Steinbeck tilldelades nobelpriset i litteratur 1962, men var redan innan dess en känd författare bl.a. genom verk som *Vredens druvor* (1940) (Am. orig. 1939) och *Öster om Eden* (1953) (Am. orig. 1952).
- 30 Steinbeck 1994 (1953), <https://sv.wikipedia.org/wiki/Positano> (2015-10-08).
- 31 Den franske sociologen Pierre Bourdieu talar om habitus som ett system av dispositioner som ligger nedsänkta i våra kroppar och sinnen (Bourdieu 1996). Något förenklat uttryckt innebär det att vårt sätt att vara, bete oss, tala och agera mycket tidigt inpräglas i oss av vår omgivande miljö och vad vi i överförd bemärkelse insuper med modersmjölken (t.ex. i fråga om klass och genus).
- 32 I mina försök att lista ut vad som kan ha åsyftats med beteckningen snö har jag vänt mig till olika uppslagsverk, läkare, farmaceuter, forskare inom olika discipliner samt Medicinhistoriska museet i Uppsala. Jämför även arkeologen Magnus Alkarps diskussion om bruket av Fenedrin i Uppsala på 1940-talet (Alkarp 2014:13f). Länken till *Nationalencyklopedin* är: www.ne.se, uppslagsord: Fenedrin (2015-03-16).
- 33 Karin, muntlig uppgift, mars 2015.
- 34 Brev i sig är en sak, vad som intresserar läsare och forskare i olika tider och miljöer stundtals en annan. Forselius (2005) pekar t.ex. på att i vår egen samtid är sexualitet något som ofta diskuteras och lyfts fram när brevmaterial analyseras. Därigenom ges sexualiteten en kanske större plats än vad som var fallet i brevskrivarens tankevärld. I seminariediskussioner som berört mitt artikelmanus har s.k. *triangulärt begär* diskuterats (Paqvalén 2007, kap. 4.2). Jag väljer dock att inte spekulera i de inblandade parternas sexuella orientering och preferenser i detta sammanhang.
- 35 Om förälskelse mellan själavårdare och konfident, se Meurling 1993 och 1996. Om erotisering av själavården, se Lundgren 1987 och 1989.
- 36 *Prinsessa på vift* (1953), *Hon dansade en sommar* (1951) och *Tänk om jag gifter mig med prästen* (1941). Den senare filmen baserades på Norrköpingsförfattaren Ester Lindins skandalomsusade roman med samma namn.
- 37 Folkupproret i Östtyskland den 17 juni 1953 nämns exempelvis inte. Se t.ex. https://sv.wikipedia.org/wiki/Folkupproret_i_Östtyskland_17_juni_1953 (2016-07-25) samt Lisbeth Lindeborgs understreckare i Svenska Dagbladet den 17/6 2003, <http://www.svd.se/vem-minns-det-blodiga-upproret-i-ddr> (2016-07-25).

Referenser

Otryckta källor

Informant

Karin (född 1944), regissör, Svenska institutet i Rom, mars 2015.

Brev

Sexton brev från Mimmi till Hans, här främst de som är daterade 1953-09-07 ½, 1953-09-12, 1953-09-19, 1953-10-05, 1953-11-01, 1954-03-17.

Breven finns i författarens ägo.

E-post

Ahlsten, Eva, 2014-10-01.
Hulter Åsberg, Kerstin, 2014-09-23, 2014-10-01.
Nyberg, Fred, 2015-03-30.
Uppfeldt, Anders, 2014-10-01, 2015-03-23.

Internetsidor

Musikverket, <http://katalog.visarkiv.se>
Nationalencyklopedin, www.ne.se
Villa San Michele, www.villasanmichele.eu
Wikipedia, <https://sv.wikipedia.org/wiki/Wikipedia>

Litteratur

Alberoni, Francesco 1982: *Förälskelse och kärlek*. Göteborg: Korpen.

- Alkarp, Magnus 2014 (2013): *Fyra dagar i april. Påskkravallerna i Uppsala 1943*. Lund: Historiska Media.
- Arvastson, Gösta 2012: *Drömmar om lufthavet. Berättelsen om en kvinnlig flygare på trettiotalet*. Stockholm/Höör: Brutus Östlings förlag Symposion.
- Arvidsson, Alf 1998: *Livet som berättelse. Studier i levnadshistoriska intervjuer*. Lund: Studentlitteratur.
- Bjurman, Eva Lis 1998: *Catrines intressanta blekhet. Unga kvinnors möten med de nya kärlekskraven 1750–1830*. Stockholm/Stehag: Brutus Östlings förlag Symposion.
- Bourdieu, Pierre 1996 (1984): *Homo Academicus*. Stockholm/Stehag: Brutus Östlings förlag Symposion.
- Burman, Carina 2011: *Folk jag aldrig mött*. Stockholm: Atlantis.
- Burman, Carina 2016a: Berättelsen börjar redan under resan. I: *Svenska Dagbladet* (understreckare) 2016-06-09.
- Burman, Carina 2016b: *Vi romantiska resenärer. Med Ellen Rydelius i Rom*. Stockholm: Natur & Kultur.
- Daun, Åke 1996: *Vägar till det förflutna*. Stockholm: Rabén Prisma.
- Douglas, Christina 2011: *Kärlek per korrespondens. Två förlovade par under andra hälften av 1800-talet*. Stockholm: Carlsson Bokförlag.
- Ehn, Billy 1996: Närhet och avstånd. I: Ehn, Billy & Löfgren, Orvar, *Vardagslivets etnologi. Reflektioner kring en kulturvetenskap*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Ek-Nilsson, Katarina 1999: Teknikens befäl: en etnologisk studie av teknikuppfattning och civilingenjörer. *Etnolore* 21. Etnologiska avdelningen, Uppsala universitet: Uppsala.
- Forselius, Tilda Maria 2005: "Ett brev betyder så mycket" – några samtida perspektiv på historiska brev. Paper från ACSIS nationella forskarkonferens för kulturstudier, Norrköping 13–15 juni 2005. <http://www.ep.liu.se/ecp/015/021/ecp015021.pdf> (2016-01-05).
- Frykman, Jonas 2012: *Berörd. Plats, kropp och ting i fenomenologisk kulturanalys*. Stockholm: Carlsson Bokförlag.
- Gunnemark, Kerstin 2006: *Ung på 50-talet. Om förälskelser, mode och boende i en brytningstid*. Stockholm: Bilda förlag.
- Hagelstam, Sonja 2014: *Röster från kriget. En etnologisk studie av brevdialoger mellan frontsoldater och deras familjer 1941–1944*. Åbo: Åbo Akademis förlag.
- Hættner Aurelius, Eva 2004: Brev som liv och konst. Brevväxlingen mellan Lilli Jahn och hennes barn. I: Jonsson, Bibbi, Nykvist, Karin & Sjöberg, Birthe (red.): *Från Eden till Damavdelningen. Studier om kvinnan i litteraturen. En vänbok till Christina Sjöblad*. Lund: Ab-salon.
- Hirdman, Yvonne 1988: Genussystemet – reflexioner kring kvinnors sociala underordning. I: *Kvinnovetenskaplig tidskrift* nr 3, s. 49–63.
- Hirdman, Yvonne 2010: *Den röda grevinnan. En europeisk historia*. Stockholm: Ordfront.
- Janols, Rebecka 2006: *Samproduktion av bil, kön och familj i 1950-talets Sverige*. C-uppsats, STS-programmet. Uppsala universitet: Inst. för idé- och lärdomshistoria. <http://www.rebeckajanols.se/Uppsatser/samproduktion.pdf>.
- Johannisson, Karin 1994: *Den mörka kontinenten. Kvinnan, medicinen och fin-de-siècle*. Stockholm: Norstedts.
- Johansson, Lennart 1998: Statskyrka, frikyrka och nykterhet i Växjö stift. I: Gustavsson, Anders (red.): *Alkoholen och kulturen. Föredrag om dryckesvanor och nykterhet i Norden vid ett symposium i Fredrikstad, Norge*. *Etnolore* 19. Etnologiska avdelningen, Uppsala universitet: Uppsala. Sid. 83–101.
- Kaivola-Bregenhøj, Annikki 1992: The context of narrating. I: Kvideland, R. m.fl. (red.): *Folklore processed*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Kristensson Uggla, Bengt 2007: Kritik – känsla – självkritik. I: Marander-Eklund, Lena & Illman, Ruth (red.): *Känslornas koreografi. Reflektioner kring känsla och förståelse i kulturforskning*. Hedemora: Gidlunds förlag.
- Lindeborg, Lisbeth 2003: Vem minns det blodiga upproret i DDR? I: *Svenska Dagbladet* (understreckare) 2003-06-17.
- Lindgren, Astrid 1991 (1985): *Samuel August från Sevedstorp och Hanna i Hult*. Stockholm: Rabén & Sjögren.
- Lundgren, Eva 1987: *Prester i lyst og last. Om kjønn, makt og erotikk i Den norske kirkes sjelesorg*. (I samarbete med Erling Sørli.) Oslo: J.W. Cappelens förlag.

- Lundgren, Eva 1989: Samspel, maktkamp och sexualisering – om 42 präster i norska kyrkan. I: *Kvinnovetenskaplig tidskrift* nr 2, s. 49–62.
- Löfgren, Orvar 1999: *On Holiday. A History of Vacationing*. Berkely: University of California Press.
- Mann, Thomas 1929: *Bergtagen*. (Ty. orig. 1924.) Stockholm: Bonniers.
- Marander-Eklund, Lena 2006: Bröllop på 50-talet – konstruktion av kvinnligheter i ett frågelistsvar. I: *Budkavlen*, s. 70–83.
- Marander-Eklund, Lena 2013: ”Det var så vanligt med hemmafruar då, det var så på den tiden” – motstånd och anpassning som narrativa strategier. I: Ronström, O., Drakos, G. & Engman, J. (red.): *Folkloristikens aktuella utmaningar. Vänbok till Ulf Palménfelt*. Gotland University Press 19. Visby: Högskolan på Gotland.
- Marander-Eklund, Lena 2014: *Att vara hemma och fru. En studie av kvinnligt liv i 1950-talets Finland*. Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland.
- Meurling, Birgitta 1993: Drömmen om den förstående mannen. Två prästfruars syn på prästers själavård av kvinnor. I: *Nord Nytt* 50, s. 19–29.
- Meurling, Birgitta 1996: *Sarons liljor? En etnologisk studie av prästfruars könskonstituering*. Stockholm: Carlsson Bokförlag.
- Meurling, Birgitta 2009: Rätt genom grinden! I: Hagborg, A., Lennartsson, R. & Vallström, M. (red.): *Tidens termik. Hastighet och kulturell förändring*. Umeå: Boréa.
- Nationalencyklopedin* 1989–1996. Höganäs: Bra Böcker. Även som elektronisk resurs: www.ne.se.
- Nylund Skog, Susanne 2002: *Ambivalenta upplevelser & mångtydiga berättelser. En etnologisk studie av barnafödande*. Stockholm: Stockholms universitet.
- Nylund Skog, Susanne 2012: *Livets vägar. Svenska judinnors berättelser om förskingring, förintelse, förtryck och frihet*. Uppsala: Institutet för språk och folkminnen.
- Paqvalén, Rita 2007: *Kampen om Eros. Om kön och kärlek i Pahlensviten*. Helsingfors: Nordica, Helsingfors universitet.
- Shuman, Amy 2005: *Other people's stories. Entitlement, claims and the critique of empathy*. Urbana: University of Illinois Press.
- Steinbeck, John 1940: *Vredens druvor*. (Am. orig. 1939.) Stockholm: Bonniers.
- Steinbeck, John 1953: *Öster om Eden*. (Am. orig. 1952.) Stockholm: Bonniers.
- Steinbeck, John 1994: *Positano*. (Am. orig. 1953.) Salerno: Il Turismo Della Regione Campania Entre Provinciale Per Il Turismo.
- Waldén, Susanne 2014: Guldklänningen som sprack. Om kultiverad och okultiverad fylla i studentmiljöer. I: Ek-Nilsson, Katarina & Meurling, Birgitta (red.): *Talande ting. Berättelser och materialitet*. Uppsala: Institutet för språk och folkminnen.
- Woolf, Virginia 1958: *Ett eget rum och andra essäer*. (Eng. original 1929.) Stockholm: Tiden.
- Åström, Anna-Maria 1989: Från ideal till verklighet. Mentalitetshistoriska aspekter på en kvinnas liv 1794–1838. I: *Finskt museum*, s. 88–107.
- Åström, Lissie 1986: *I kvinnoled. Om kvinnors liv genom tre generationer*. Malmö: Liber.
- Bildförteckning*
- Bild 1: ”Vårskratt”. Kvinnan i balklänning i bil med nedfällt cabriolettak. Dammode från varuhuset MEA, Stockholm.
<http://digitaltmuseum.se/011013849518?query=bil%201950&pos=8>
- Bild 2: Sankt Wolfgang, Österrike.
https://commons.wikimedia.org/wiki/Category:Sankt_Wolfgang_im_Salzkammergut#/media/File:Sankt_Wolfgang_am_Wolfgangsee.jpg
- Bild 3: Markusplatsen sedd från S:t Markuskyrkan, Venedig.
[https://commons.wikimedia.org/wiki/Piazza_San_Marco_\(Venezia\)#/media/File:St_Mark%27s_Square.JPG](https://commons.wikimedia.org/wiki/Piazza_San_Marco_(Venezia)#/media/File:St_Mark%27s_Square.JPG)
- Bild 4: Positano, Italien.
<https://commons.wikimedia.org/wiki/Positano#/media/File:Positano04.jpg>
- Bild 5: T-skylt, gatubild, Stockholm, 1950-tal.
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:T-skylden_Stockholm_1950-tal.jpg?uselang=sv
- Bilderna nedladdade 2016-07-28.

SUMMARY

Europe from the Window of a Sportscar
Love Letters from a Woman in Love in the 1950s

When my father Hans died in 1997 he left behind a wooden box containing sixteen love letters from a woman, Mimmi (fictive name), whom he had met as a young clergyman in the 1950s. Mimmi, who was about the same age as Hans, was a well-educated woman with a university degree and a part time job at a publishing house in Stockholm. She had married well when marrying Anders (fictive name), who belonged to a wealthy upper class family. The family owned several estates in the middle of Sweden and the young couple spent a lot of time at the family estate. Hans worked for some time in the parish nearby the manor house that Mimmi and Anders used to visit on a regular basis and Mimmi seem to have fallen in love with him. As I do not have any letters from Hans to Mimmi it is not possible to say if he had fallen in love, but reading between the lines it seems possible anyhow.

Five of Mimmi's letters describe how Mimmi and Anders travelled in a sportscar through Europe for some months in the autumn of 1953. The young couple started their journey in Sweden, went through West Germany and Austria and stopped in Positano on the Amalfi coast in Italy before they returned to Sweden. Mimmi presents in a humorous way the landscape they travel through and the people they meet. Villages, small towns and cities, such as St. Wolfgang, Venice and Naples, are vividly described as are, with a great deal of self-irony, Anders' and

Mimmi's relationship and their "conversation" with their absent friend Hans, whom Mimmi seem to long for a lot.

The letters also give information about the couple's life style that partly seems to be Bohemian, partly bourgeois or aristocratic. There is wine, liquor and something called "snow". Snow seems to be some kind of medicine, maybe Fenedrin, which was forbidden in Sweden and several other European countries in the early 1950s.

Letters do not actually tell us what it was like to live in the past, but they give us information about the author's everyday life, thoughts, feelings and attitudes. They reveal some truths, conceal others and are part of the writer's construction of identity. Mimmi was a woman in love and she missed Hans during the journey through Europe, but what she probably missed the most is, in Virginia Woolf's words, a room of her own. As a well-educated woman with no children to look after she wanted to be something more than merely Anders' beautiful wife. In her letters she shows that she is an intellectual person with good linguistic skills and a certain interest in cultural and religious issues. For a period Hans was her listener. Mimmi did not leave Anders and in the beginning of the 1960s Hans married my mother to be.

Keywords: love letters, sportscar, European journey, gender contract, 1950s.